ఓమ్

సరస్వత్యై నమః

కుమారస్వామిజయము

(కాళిదాసు)

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

ప్రతులు : 1000

1977

వెల రు. 4-00

Paper used for Printing of this book was made availbe by the Government of India at concessional Rate.

లలితా ప్రెస్

సైఫాబాదు, హైదరాబాదు-500004

విషయసూచిక

6 వ సర్గ

7 వ సర్గ

8 వ సర్గ

9 వ సర్గ

— ० —

కుమారస్వామి జయము

దేవ గురు నమస్కృతి

తొలినారాయణుఁ డాత్మరూపమున నెందున్ క్షీరమట్లొప్పి, లీ
లలకై ఆపయి పాలమీఁగడయటుల్ వ్యక్తాకృతిన్ జెంది, ని
ర్మలమాకాశము, నందుగాలి, జ్వలనంబాపై నటన్ నీరు, నం
దిల, యన్నంబయి జీవియై వెలుఁగు, నా యీశున్ సదా మ్రొక్కెదన్. 1

బ్రహ్మముఖంబునం దమృతవాహినియై విశదంబునొంది ఆ
బ్రహ్మఋషి ప్రశాంత విమలాశ్రమవాటి మెలంగి సత్కవి
బ్రహ్మల మోముఁదమ్ముల సరస్సులలో రసకేళిఁదేలు నా
బ్రాహ్మి మదార్యసూక్తి రసపావనియై విహరించుఁ గావుతన్. 2

తీయని కైతమావినుఁ దిన్నని కొమ్మను గూరుచుండి క్రొం
దీయని గొంతుతోఁ జివురుఁ దీయము లూరఁగ రామ రామ రా
మాయని యక్షరామృతము లానుచు నయ్యమృతంబు లిచ్చురా
మాయణగాథ వాల్మికి మహాకవికోయిలఁ బ్రస్తుతించెదన్. 3

వైదిక సంహితాటవుల బాటలు దీరిచి యజ్ఞశాలలన్
వేదిక లాశ్రమా లమృతవీధులు చక్కఁగ దిద్ది యందులోఁ
బాదములుంచలేని జనపాళికి మేడలు పూవుఁదోట ల
ష్టాదశరీతి నంతరులు సల్పిన శిల్పిని వ్యాసు నెంచెదన్. 4

శ్రీ నారాయణశాస్త్రి వి
జ్ఞాన ధురీణుని ననేక శాస్త్రజ్ఞుఁ గవీ
శానుని జనకుగురుఁ దలఁచి ;
యాననఁగ కుమార సంభవాబ్ధి మథింతున్. 5

తీయనితేనె లాని రుచితీయని సుంతయు జాఱకుండఁ గ్రొం
దీయనిపూవుఁ దేనియలు తెచ్చి యొసంగెడు తేఁటివోలె నే
నీయెడఁ గాళిదాససుకవీశుని వాగమృతంబు గ్రోలి యా
తీయన సుంతయుం జెడనితీరున నీయఁగ సాహసించితిన్. 6

ఎంద ఱెందఱో యిది మథియించి రనుచు
మనము మాత్రము మది నూరకొనుట యేల
అంతలంతలు యత్నంబు లాచరింపఁ
దుదకు నందఱ కమృతంబు దొరకె నొక్కొ. 7

హిమాలయునివర్ణన

ఉత్తరపు దిక్కున హిమాలయుండనంగ
దేవతామూర్తి యొక పర్వతేశుఁడుండె
అతఁడు దిగి తూర్పు పడమరయబ్ధులందు
భూమి కొలిచెడి కొలకఱ్ఱవోలె నుండె' 8

అతనిన్ దూడగఁజేసి కౌశలముతో నల్లల్లనన్ దక్షతన్
బితుకన్—మేరువుగొల్లకాఁగ—పృథుపృథ్వీజుండు బోధింప స
న్మతి గోరూపము దాల్చు నీవసుమతిన్ భాసించు రత్నాల్ రసౌ
చితమౌ నోషధులన్ నగాళి పిదికించెన్ లోకముల్ భేషనన్ 9

ఘనమగు ననంతరత్నముల్ గనుచు నుండు
నద్రి సౌభాగ్యమును మంచు నణఁచలేదు
గుణ గణములోన నొక్క దోషమణఁగి పోవు
అచ్ఛమగు చంద్రకిరణాల—మచ్చవోలె" 10

అప్సరల కొయ్యారంపు భూషాదికములఁ
గూర్చిపెట్టుచు మబ్బుల కొసల-విడిన
రంగులం జిత్రమై యకాలంపు సంధ్య
వోలె జాళ్వరం గతఁడు శృంగాలఁ దాల్చు॥ 11

నడుమ గిరిమేఖల వఱకు నడచు మబ్బు
క్రింది చఱియలఁ గలనీడ నందు నిలిచి
వానలకుఁ గుందు సిద్ధదంపతులు, వీని
యెండగల శృంగముల నాశ్రయించు చుంద్రు॥ 12

మంచుసోనలు రక్తపుం బదవి కడుగ-
గజములం జంపు సింహాల కాలిగుర్తు-
లందగపడకున్నను గోళ్లసందునుండి
రాలు ముత్యాలె తెలుపుఁ గిరాత తతికి॥ 13

ఏనుఁగుల మేనిపొడలట్లు ఎఱ్ఱనగుచు
రకరకపుధాతురసపు వర్ణములఁ బొలుచు
భూర్జపత్రాలు, ప్రేమజాబుల సుకృత్యా
మిందుఁ దీర్చు విద్యాధర సుందరులకు॥ 14

కందరముఖాల వెడలెడు గాలిచేత
బొంగువెదురుల రంధ్రాల మొదట నూది
స్వేచ్ఛగాంధార 1* గ్రామంపుటుచ్ఛ శ్రుతులఁ
గిన్నరులకు 2* తానమిడు లా గితఁడు వఱలు॥ 15

గండముల దురదలు పోవ గజము లవట
రాచికొన, దేవదారు చర్మంబులూడి
పాలుగాఱ, నాపాలలో బయలుదేఱు
వాసనలు గ్రమ్ముఁ జఱియలు పరిమళించు॥ 16

అనుఁగు ప్రియలతో విహరించు వనచరులకు
గుహల యిండ్లలోపలఁ గాంతి గ్రుమ్మరించు

1* 1. షడ్జ 2. మధ్యమ 3. గాంధారగ్రామములు (=స్వరసమూహము) అని గ్రామములు మూఁడు. అందు షడ్జ మధ్యమ గ్రామములను మనుష్యులు పాడఁగలరు, గాంధార గ్రామమును దేవతలు మాత్రమె పాడఁగలరు.

2* తానము=స్వరరాగములను దీర్ఘముగా మనోరంజనముగాఁ బాడుట.

నోషధులు నూనెలేని దీపోత్సవములు
రాత్రిఁ గావించుచుండు నశ్రాంత మచట॥ 17

గడ్డకట్టిన నునుమంచు గప్పి, దారి
నంగుళుల కీళ్లు ప్రేల్చుచున్నప్పటికిని
నడిమి - క్రింది — పై - భాగంబులఁ దగఁ ద్రొక్క
విడరు కిన్నరస్త్రీల్ పెండ్లినడక లచట॥ 18

పవలు భీతిచే గుహలలోఁ బడియుదాగు
కటిక చీఁకట్లు రవినుండి గాచు నతఁడు
సత్యముగ క్షుద్రుఁడైనను శరణుపొంద
మహితులకు నార్యులందట్లు మమతయుండు॥ - 9

ఇటునటులు తోక లాడించి యెంతొయలరి
చంద్ర కరగౌరమగు వాలచామరములు
వైచి చమరీ మృగంబులు పర్వతేశుఁ
డను పదంబద్రి కొనరించు సార్థకముగ॥ 20

వలువలను ప్రియుల్ లాగ సిగ్గిలుచునున్న
కిన్నరాంగనలకు దైవకేళి నతఁడు
గుహల గృహములద్వారాలఁ గూడి ప్రేలు
దొంతరల మబ్బుల తెరలన్ సంతరించు॥ 21

లీల గంగాలహరి శీకరాలఁ దడిసి
యవలఁ బోరఁబోరి దేవదారువులఁ గదిపి
నెమలి పింఛాలు విప్పియాక్రమత నచటి
యనిలము మృగాల వెదకుబోయలను గొలుచు॥ 22

సప్తఋషులు కరాలఁ ద్రుంచంగ మిగిలి
యగ్రసరసుల మొలచిన యంబుజములఁ
బైకి మొగమెత్తు కిరణాలఁ బఱపిలేపుఁ
గ్రిందఁ జరియించు సూర్యుఁ డాగిరిని మెసలి॥ 23

యజ్ఞవస్తువులు, సోమలతాదులొసఁగి
ధాత్రి యెల్లఁదాల్చెడి శక్తిదనరు టరసి
యాతనికి యజ్ఞభాగంబు లేర్పరించి
ప్రేయముగ విధాత శైలాధిపత్యమొసఁగె॥ 24

హిమాలయుఁడు మేనకను పెండ్లియాడుట

అట్టి మహానుభావ:బు గలవాఁడును మేరు గిరికి అనుఁగు సఖుఁడును నైన హిమవంతుఁడు వంశ మర్యాద లెఱింగిన వాఁడుగానఁ దనవంశమును నిల్పుటకై పితృదేవతల మనస్సంకల్పముచే నావిర్భవించినదియు మునులకుఁ గూడ మాననీయయునగు మేనకయను నొక కన్యను యథావిధిఁ బెండిలియాడెను. 25

మేనకయందు మైనాకుఁడు పుట్టుట

విదపఁ గాలక్రమంబునఁ బ్రియులు వీరు
స్వస్వసౌందర్య సౌభాగ్యవంతు లగుచుఁ
బ్రణయులై యుండ హృద్య యౌవనముఁదాల్చు
పర్వతపు రాజుపత్ని గర్భంబుదాల్చె 26

నాగసతులు భోగించు నందాల తనువు
నబ్ధియెడ బద్ధమైత్రియు నమరునొక్క
సుతుని మైనాకుఁగనెనామె; యతఁడొ తెక్క
లూడ్చు నింద్రువజ్రపు దెబ్బ రుచిగనండు॥ 27

అటుఁ గొంత కాలమునకు—

అటు పితయవమానింప యోగాగ్నియందుఁ
దనువు విడిరుద్రు తొలిపత్ని దక్షకన్య
యగు సతీదేవియీ జన్మమందు నట్టి
యద్రిరాజు భార్యకుఁ బుత్రియై జనించె॥ 28

వ చక్కఁగాఁ బ్రయోగించుటచేఁ జెడని నీతియందు ఉత్సాహ గుణమువలన సంపదవలె, నియమ నిష్ఠలుగలమేనకయందు పర్వత సార్వ

ధాముఁడగు హిమవంతునివలనఁ గళ్యాణియయిన యామె జనించెను. పుడు దిక్కులు ప్రసన్నములయ్యె. దుమ్ములేక గాలి హాయిగావీచెను. శంఖములు ధ్వనించెను. పుష్పవృష్టి కురిసెను ఇట్లు పర్వతరాజు కుమార్తె జననము స్థావర జంగమములైన సర్వశరీరులకు సుఖముగలిగించి విలసిల్లెను. 29

అపుడు—

పొలుచుద్యోతి పుంజమొప్పు నా పుత్రి చేత
ఆమె జనని మేనక యెంతో యలరి వెలిఁగె
నల్ల మబ్బుల యుఱుముల వల్ల మెఱయు
మణి శలాకచే వైడూర్య మహివిధాన॥ 30

దిన దినము వర్ధమానమౌ తనువు నామె
ఉదయమొందు చంద్రునికళ యొప్పుతోఁప
వెన్నెలలలోన నణఁగిన భిన్నకళలఁ
బోలె లావణ్య మయ విశేషాలఁ బెంచె॥ 31

బంధువులకుఁ బ్రియురాలయిన యామెను బంధుజనులు పర్వతవంశ సంబంధమును పురస్కరించుకొని పార్వతియని పిలువఁ దొడఁగిరి. భర్తకై తపముచేయు కోరికగల యామెను ఉ=ఓసీ మా=(తపసు) వద్దు అని తల్లిదండ్రులు నిషేధించుటచేఁ దర్వాత ఆ సముఖికి 'ఉమ' అనికూడ పేరు గలిగె. 32

అతని కెంతో సంతతి కల్గినప్పటికిని
ఇతని దృష్టి యామె యెడ సంతృప్తిగనదు
ఎన్ని పూలు వసంతుని కుండెనైన
భ్రమరపంక్తి మావిపయినె రక్తిచూపు॥ 33

పలుద్యోతుల శిఖలచేత దీపంబువోలె
త్రిపథగ యయిన గంగచేఁ ద్రిదివమట్లు
పూత సంస్కార వాక్కుచే బుధుఁడువోలె
ఈమెచేఁ దండ్రి, శుచి యలంకృతుఁడు నయ్యె॥ 34

గిరి బాల యొకవేళ సురనదీ తీరాల
నిసుకతిన్నె యరుగులెక్కి తిరుగు
మృదుపాణి యొకతఱి లేత యందపుఁ గేలు
కందు నట్టులు కందుకంబు లాడు
పద పద్మ యొకపరిఁ బదము లెఱుపు వాఱ
గిరి శృంగములనెక్కి పరువులెత్తు
పసిఁడి బొమ్మ యొకెడఁ బసిఁడి బొమ్మలు పెట్టి
గుజ్జన గూండ్లాడుఁ గూడి సఖుల

ఆప్త సఖురాండ్ర మధ్యలో నన్నియెడల
మించు జలదాళి మధ్యలో మెఱుపువోలె
బాల్యమున సంచరించుచు బాల మివులఁ
గేళి రసము లనుభవించు లీల నుండె॥ 35

శరదృతువందు హంసములు చక్కఁగ గంగను జేరునట్లు, రా
త్రి సమయంబునందుఁ దమదీప్తులు నోషధిఁ బొందునట్లు, మున్
స్థిర ముపదేశముం గనిన చెల్వము నేఁ డుపదేశవేళలన్
పిరివిగఁ బూర్వజన్మమున నేర్చిన విద్యలు వచ్చి చేరెడిన్॥ 36

గాత్రలతకు సాజమౌ నలంకార సీమ
మద్య మనుపేరు పొందని మదపువేరు
పువ్వుకంటె వేఱయిన కాముని శరంబు
అయిన నవయౌవనము వచ్చి యామెఁ జేరె॥ 37

సరిగఁ గుంచెచే దిద్దు చిత్తరువువోలె
భాను కిరణాలచే విచ్చు పద్మముకుల
హెచ్చు తగ్గులులేక యా యింతిమేను
తిన్నగ యౌవనముచేత దిద్దఁబడియె॥ 38

అంతటను నెత్తయిన వ్రేళ్ళ కాంతికొనలు
బాగుగా నుంచుటన్ రాగ భంగిమలను

గ్రక్కుచున్నవి వలె నామె కాళ్ళు నేల
మెట్టుతామర పువు శ్రీల మెఱఁగ జేసె 39

తిరుగ నుపదేశ మొందు నాతురతచేత
నందియల శింజితములు నేర్వం దలంచు
రాజహంసల వలన వినమ్రాంగి యవుడు
నడ లొయారాల శిక్షణ పడసె వేమొ॥ 40

క్రమమై గుండ్రనివై భ
ద్రములై యతి పొడుగుగాని తజ్జంఘలయం
దము తీర్చిన విధి, శేషాం
గములకు నందాలు గూర్పఁ గడఁగెనొ యేమో॥ 41

కరిపతి కరములు చర్మము
గలుకౌట, ననంటి చెట్లొకటి చలివౌటన్
ధరలో విశాలరూపము
పరఁగియు, నుమతొడలఁ బోల బాహ్యంబులెవగా. 42

అతివ తెవరికిఁ గోరఁగనైనఁ గోరఁ
గనని హరునోడి నవల నెక్కంగఁ గనుట
అనఘ యాయుమ మొలనూలు నునుచు చోటు
చెలువ మింతది యని దీనఁ దలఁప వలయు॥ 43

వలువముడి దాటి లోతు పొక్కిలిని సరిగ
చేరి సన్నని క్రొత్త నూగారు వరుస
యుమకు భాసిల్లె. మొల నూలి నమరునడిమి
యింద్రనీల మణి రుచుల యేలు పోలె॥ 44

అరఁగువలె సన్ననై యందమైన నడుము
గలుగు గిరిరాజసుత మూఁడు వళులు వెలసె
అమ్మరుండెక్కుటకు నవ యౌవనంబు
మేల్మి బంగారుతోఁ దీర్చు మెట్లుపోలె॥ 45

ఒక టొకటి రాసికొనుచు నీలోత్పలాక్షి
తెల్లనైన చందోయి వర్తిల్లె నిటులు
ఎటులు నల్లని మొగముతో నెనయు వీని
నడుమఁ దొవతూడు నూలుకేన్ స్థలము గనమొ. 46

చిరిసెన పువు కంటెఁ గడున్
గిరిసుత బాహులు మృదువని నే భావింతున్
స్మరుఁడు పరాజితుఁ డయ్యెను
హరునికి గళపాశములుగ నవు డివె చేసెన్. 47

స్తనముల బిగువగు గళమున్
నను గుంగ్రడని ముత్తియంపు నూత్న సరంబున్
ఘనముగ నొకటి కొకటి కో
భ నిడ, విభూషణ విభూష్య భావము సమమౌ. 48

చందురుఁగని పద్మ గుణము
లిందీవర మాశ్రయించి యిందుని గుణముల్
పొందక, యుమా ముఖంబును
పొంది చపల లక్ష్మి రెండు పొందెను గుణముల్. 49

చిఱు చివురున మల్లియ పువు
మురువౌ పవడంబు పయిని ముత్తెము నిడ, న
ద్దెఱు పయిన యామె మోవి ప
యి రుచులొలుకు స్మితము న నుకరించును రెండున్. 50

మధురముగఁ బల్కు నాయుమ
యధరంబున నుండి యమృత మటులన్ బలుకుల్
గదురఁగఁ గోయిల ధ్వాని శ్రుతి
చెదరిన వీణె స్వరములును చెవికిం గటు వౌ 51

పెనుగాలిన్ గల నల్లఁ గల్వ పువుతో భేదంబు లేకుండ తీ
రునఁ బద్మాయత నేత్ర, భీతయటు లాలోకించు నా పెక్కు చూ

పసు నేహాంగన లొద్ద నేర్చుకొనెనో మున్మునః దటుల్ గాక యుం
డిన నేహాంగన తే యుమాంతికమునన్ శిష్యాత్వముం జేసెనో॥ 52

హంసగు రేఖ లున్న యుమకన్నామల సొరు
పుడక కాటుకచేఁ దీర్పఁబడిన యటుల
నయు సహజ విలాస చతుర మౌటఁ గాంచి
మదనుఁడు స్వచాప సౌందర్య మదము విడె. 53

స్వాంత ముండి పసులకు సిగ్గన్న దున్నఁ
దప్పక గిరిరాట్సుత కురుల్ దనియఁ జూచి
వేగ చమరీ మృగంబులు స్వీయమైన
వాలముల యెడఁ బ్రీతిని వదలె యుండు. 54

మొదట సర్వోపమా ద్రవ్యములను గూర్చి
యుంచవలసిన యెడ నవి యుంచి స్రష్ట
సకల సౌందర్య వస్తుల నొకెడఁ జూడ
నెంచి యత్నించి సృజియించె నేమె యుమను 55

పార్వతి శివునికి భార్య యగునని నారదుఁడు చెప్పుట

వ॥ ఇటు లుండ నొకపుడు నారద మహామౌని తన కిష్టమువచ్చిన చోటికి స్వేచ్ఛగా సంచరించు వాఁడై యరుదెంచి తండ్రి యగు హిమవంతుని దగ్గఱఁ గన్య యగు నా పార్వతిని జూచి యామె ప్రేమచే హరుని శరీరములో సగ భాగము గొని యేకైక పత్ని కాఁగలదని వచించె.

ప్రౌఢ వయసు పుత్త్రికి వచ్చె నైనఁ దండ్రి
సురముని వచస్సు విని యన్యావరులఁ గనఁడు
అగ్ని గాక మంత్ర పవిత్ర హవిసుఁ బొంద
నన్య తేజస్సు లెందు నర్హంబు లగునె. 56

హరుఁ దలంచి "తనూజ నీయు" మనుచున్ బ్రార్థింప కుండంగ నా
హరునిన్ బుత్త్రి గ్రహించు మంచుఁదను దానై కోరఁ డద్రీశుఁడున్

కర మిష్టంబగుఁ గాక, ప్రార్థనము భంగంబౌనొ యే మంచు స
త్పురుషుండేదియుఁ గోరఁడూరకొని యెందున్ దాఁ దటస్థుండగున్. 57

ఎపుడైతే సతి, దక్షుఁ డాత్మపిత, నిందింపంగఁ గోపించి పూ
ర్వపు జన్మంబున యోగ వహ్ని శరీరంబున్ విసర్జించెనో
యపుడే యా దినమే మొదల్కొని విముక్తాసక్తుఁడై సర్వ లో
క పరిపాలకుఁ డీశుఁ డుండెను త్రిలోకాచ్ఛ్యుం డపత్నీకుఁడై. 58

శివుఁడు ధ్యానమం దుండుట

అజినంబున్ ధరియించి శాంతిగఁ దపం బాతండు గావింప; గాం
గ జలౌఘంబులు దేవదారు తరు శాఖల్ తడ్పుచున్చోటు, ప్రాం
త జ కస్తూరి మృగాల బొడ్లుపడి గంధాల్ చిమ్ము నా చోటు, న
క్త్రజమౌ కిన్నెరగానముల్ వెలయు నాశ్మభృత్తటిన్ వర్తిలెన్. 59

ఎక్కి మంచుగడ్డల రాళ్ళ నెక్కి కొసల
గీఱి, పొగరెక్కి యార్చుచు గిరిప నెద్దు-
గవయ మృగములు భీతిచేఁ గనుచు నుండ -
జంకె లిడు - సింహ గర్జనల్ సైప కచట. 60

తనదౌ వేఱొక మూర్తియౌచు సమిదా ధానంబుచే వృద్ధి పొం
దిన యగ్నిన్ హిమశైల సానువున దీప్తింపన్ ప్రతిష్ఠించి, తాఁ
దనకుం దానె తపః ఫలంబులు సమస్తంబున్ ప్రసాదించు వాఁ
డును నై యుండియు యష్టమూర్తి తపముల్ పూనెన్ మహేకోర్కెనో 61

పార్వతి శివునికి సేవలు చేయుట

వ॥ అంత ఆగిరిరాజు, ఇంతటి పూజ్యుఁడని గణింప శక్యము గాని వాఁడును, దేవతలచే నర్చితుండును అగు మహేశ్వరునికి అర్ఘ్యపాద్యాదు లొసంగి. పూజించి యావినాక పాణిని ఆరాధించుటకయి నియమ నిష్ఠలు పూనిన తన కుమారై పార్వతిని సఖురాండ్రతో పాటు సేవలు చేయ నియోగించె.

సకియలు సమాధికిన్ వి
ఘ్నకరు, లయిన హరుఁడు వలదనఁడు కొలుచు సుమన్
వికృతికి హేతువు లున్నను
ప్రకృతి విడక వికృతి గనని వారలె ధీరుల్. 62

పువులన్ బూజకు నేరి తెచ్చి యిడుచున్, మున్ముందె యాహోమ వే
దివిధిన్ శుభ్రము చేసి దర్భ సమిధల్ తీర్థాంబులన్ నిష్ఠ నె
ల్ల వడిన్ దెచ్చుచు నాసుకేశి హరు నశ్రాంతంబు సేవించెఁద
ద్భవమౌళి స్థితచంద్ర రశ్ములు శ్రమన్ వ్వాల్పంబు తగ్గింపఁగన్. 63

ఇది

పార్వతి హరునికి సేవలు చేయుట

అను

మొదటి ఆశ్వాసము.

—:o:—

కుమారస్వామి జయము

రెండవ ఆశ్వాసము

బ్రహ్మను దేవతలు స్తుతించుట

వ॥ అనంతరము ఆ సమయమందె తారకాసురునిచే బాధింపఁబడి స్వర్గవాసులు దేవేంద్రుని ముందిడికొని స్వాయంభువుఁడగు బ్రహ్మ నివాసంబునకుఁ జనిరి అంత.

మిగులఁ గమలిన ముఖశ్రీ
నెగడు సురల యెదుట బ్రహ్మ నిలిచెను ద్రుటిలో
మొగిడిన తామర పువ్వులు
తగు సరసుల నుదయవేళఁ దపనుఁడు వోలెన్. 64

అవల సర్వసృష్టికిఁ గర్తయౌచు వెలసి
యన్ని వైపుల మొగముల నలరు దేవు
ధాత వాగీశు-నర్థ యుక్తంబులైన
వాక్కుల-స్తుతించి రమరులు ప్రణతి చేసి. 65

"ఆదిన్ సృష్టికి ముందు కేవల మొకే యాత్మంబవై యుండియా
మీఁదన్ సత్త్వరజస్తమో గుణములన్ బెంపొంది భిన్నుండవై
కాదే సృష్టియుఁ దత్స్థితి ప్రళయముల్ గావించి మోదింతువా
వేధో విష్ణుహర త్రి మూర్తికిని నివ్వే నీకు మా యంజలుల్. 66

జలముల నమోఘ బీజము
మొలవైచితి వదెయజ ! భువనంబులలో
వెలసి, చరాచరమగు; నం
దులకే హేతువుగ నిన్ను స్తుతియింత్రు బుధుల్ 67

వెలయించి మూఁడవస్థల
నాలికించితి నీ మహిమల నరుతమ రీతిన్
ప్రళయస్థితి సర్గంబుల
నలరించి యొకఁడవె హేతువైతివి గాదె. 68

జగముల సృజియింపన్ వే
ఱగు మూర్తులఁ దాల్చు నీదు నాత్మకె భాగా
లగుదురు స్త్రీ పురుషులు, జ
న్మ గనెడు సృష్టికిని వారె మాతా పితరుల్. 69

భవదీయ కాలమానము
న వేఱుగా రేఁబవళ్లొనర్చెడు విధి ! నీ
కెవి నిద్రయు మెలఁకువ యగు
నవె ప్రళయోదయము లగును ప్రాణులకెల్లన్. 70

అఖిల జగాలు నీ వలన నయ్యెను, నెవ్వారివల్ల నీవు కా
వఖిల జగాల కంతకుఁడ, వంతమె యెన్నఁడు నీకు లేనె లే
దఖిల జగాల కాదివఁట యాదియె లేనటువంటి వాఁడ వీ
యఖిల జగాల కీశుఁడవె యైనను నీశుఁడె లేఁడు నీకటన్. 71

నీ చేత నీవ యెఱుఁగుదు
నీ చేత నిను సృజింతు నిత్యము జగతిన్
వాచామగోచరుండవు
నీ చిత్తముననె లయింతు నేర్పుదలిర్పన్. 72

ద్రవమవు జలమటు, కఠినుం
డవు ఱాయటు, స్థూల సూక్ష్మలఘుగురుఁడవ యౌ
దవు; వ్యక్తుఁడ వవ్యక్తుం
డవు; నణిమాదిక విభూతుల స్వాతంత్రుఁడవున్. 73

ఏ వాక్కుల తొలి, ప్రణవమె
ఏ వాక్కులు త్రి స్వరముల నేర్పడి వెడలున్

ఏ వాక్కు కర్మ యజ్ఞమొ
ఆ వాక్ఫలము దివి, దాని హేతువ వీవే. 74

ధర్మార్థ కామ మోక్షపుఁ
గర్మల నడపించు ప్రకృతి కారణ మీవే
ధర్మాది సాక్షి వగుచున్
గర్మల నంటని పురుషుఁ డనంబడు దీవే. 75

నీవే పితలకుఁ బితవున్
దేవులకుఁ గూడ నెవ్వడు దేవుఁడ వీవే
నీవే పశులకుఁ బశుఁడవు
నీవే బ్రహ్మలకు బ్రహ్మ వెందును బ్రహ్మా! 76

నీవే హవిసువు హోతవు
నీవే భోజ్యమవు భోక్త వీవుఁడు సదా,
నీవే వేద్యము వేత్తవు
నీవే ధ్యేయమవు ధ్యాత వెల్లెడ భువిలో. 77

వ॥ అని యిట్లు హృదయంగమములును యథార్థములు నైన యాయమరుల స్తుతులను విని యా ప్రజాపతి ప్రసన్నముఖుండై యా దేవతలను ఉద్దేశించి యిట్లనియె. ఆ వాక్కును—

ద్రవ్యగుణ జాతి క్రియాధన్యమగుచుఁ
దత్పురాణ కవి నలు వక్త్రముల వెడలు
* పరయుఁ బశ్యంతి మధ్యమ వైఖరియను
శబ్ద వృత్తి సరస్వతి సఫలమయ్యె. 78

* వైఖరీ శబ్దనిష్పత్తి ర్మధ్యమాశ్రుతి గోచరా ద్యోతితార్థాచ పశ్యంతీ, సూక్ష్మావా గనపాయినీ సూక్ష్మావాక్=పరావాక్. శబ్దములు బయలుదేఱుటకుఁగా రణమైనదివైఖరి. చెవులకు వినఁబడునది మధ్యమ. అర్థములను ప్రకటించునది పశ్యంతి అతిసూక్ష్మమైనది పరావాక్కు.

బ్రహ్మ దేవతల యోగక్షేమాదు లడుగుట

దివ్య విక్రమ మొప్పారు దేవులార!
మీదు దీర్ఘ బాహుల చేత మీ ప్రభుత్వ
విధుల మీ మహిమలఁ దీర్చి వెడలి యొక్క
పరినె యిటు వచ్చు మీకు సుస్వాగతంబు 79

ఇది పఱకుఁ బోలె మీరే
మిది మీ పూర్వపు ద్యుతి వహియింపరు, మీ మీ
వదనములు భాసిలవు, మం
చు దాంతరలఁ జిక్కు వడ్డ జ్యోతిస్సులటుల్. 80

కలయర్చిస్సులు శాంతిల
వెలికిఁ బ్రభలఁ గ్రక్కుచున్న వేల్పులధనుసుల్
గల వృత్రహు వజ్రపుటం
చు లివ్వి మొద్దుపడు శ్రీలచొప్పునఁ దోఁచున్ 81

అరిదుర్వారంబగుని
వరుణుని హస్తమున నున్నపాశం బిదియున్
వర మంత్రమున బలము చనఁ
బిఱికిదయిన పాముపోలె వెలవెలపోవున్ 82

గదలేని కుబేరుని బా
హుదండ మిది విఱిగినకొమ్మలొప్పుతరువటుల్
మదికిని శల్యం బగుచును
నిదె వఱలెఁ బరాభవము వచించెడు రీతిన్ 83

యముఁడు కాంతి తరుగు దం
డముతో నూరక యిదిగో పుడమి గీయుచు దం
డ మమోఘంబయినను న
ల్పమతిని నాటిన కొఱవినివలె వీక్షించున్ 84

తమ తమ ప్రతాపము నశిం
చ మిగులఁ జల్లఁబడి ద్వాదశాదిత్యులు చి

క్రమునందు లిఖింపఁబడి
నమాశ్రి వీర లిటులన్ గనఁబడుదురేలన్. 85

దేవతలు తారకాసురుడు పెట్టుబాధలు చెప్పుట

మివులన్ ద్రొక్కుపడుట వా
యువుల గమనవేగము చెడియున్నటుతోఁచున్
అవల నెదుట నెత్తుగఁ జను
ట వలనను బ్రవాహా మడ్డుటన్ జెడినటులన్. 86

వంచిన శిరసుల జడలన్
వంచలమగు చంద్రరేఖ జాఱుచు నుండన్
మించు పదునొకఁడు రుద్రుల
పాంచిత హుంకృతి నశించి నటు గన్పించున్. 87

మునువున్ బ్రతిష్ఠ గల మీ
రును బలవత్తరుల చేతఁ ద్రోయఁగఁ బడిరే
కని సామాన్యాపు శాస్త్రువు
జనులను నపవాదము లవి బాధించునటుల్. 88

కనుకన్ నాయనలారా!
వినుముఁడు నన్నుండి యేమి వేడఁగ నేతెం
చిన వారొ, సృజించుటె నా
పని; మీ యెడ రక్షణంబొ వర్తిలుఁ గాదే. 89

వ॥ ఇటులు ప్రజాపతి పలుక_

ఇంక మందవాయుల చేత నెగురఁ గొట్టఁ
బడిన తామరకొల నట్లు వఱలుచున్న
వేయి కన్నుల చేత దేవేంద్రుఁ డపుడు
గురుని దెలుపఁగఁ బ్రోత్సాహపఱచె వేగ. 90

వ॥ అపుడు దేవేంద్రుని వేయి కన్నుల కంటె నధిక సమర్థములైన రెండు కన్నులు గల యా బృహస్పతి దోసిలి పట్టుకొని జలజాసనునితో నిట్లనియె. ఓ భగవానుఁడా! నీవు చెప్పినట్లు మా పదవులు రాక్షసులచే ఆక్ర

మింపఁబడినవి ప్రభూ ! నీవు సర్వాంతర్యామివి గదా ఈ సంగతి నీ వెట్లు తెలియవైతివి నీ వల్ల వరములు గొని తారకుఁడను రాక్షసుఁడు గర్వించి తోఁక చుక్క వలె లోకములకు విద్రోహము గల్గించుచున్నవాఁడు.

ఏ విధమగు నెండలు దిగుడుం
బావుల పద్మములు విచ్చఁబడనయి యుండున్
ఆ విధపు టెండ కాయును
ఆ వేళ తపనుఁడు తారకాసుర పురిలో. 91

పదునారు కళలతో శశి
సదా యసురపతి సేవ సలుపుచు నుండున్
అది యొక హరు శిరోమణి
గఁ దనదుకళను మాత్ర మతఁడు గ్రహియింపఁడుగా. 92

పుపుఁ దోటలలో నెప్పుడు
పువులన్ హరియించు చొఱవ పూనకయె యా వా
యువు తారకు ప్రక్క విసరఁ
గ వెఱచు వీవనల గాలి కంటెను నతిగా 93

వరుసగ సేవింప వదలి
విరులను బ్రోవులుగఁ గూర్ప వేడుక గలదై
నిరతంబు తోఁట మాలుల
కరణిన్ ఋతువులును తారకాసురుఁ గొలుచున్. 94

కానుక తీయఁగ యోగ్యము
లైన యమూల్యపు రత్నరాశి సముద్రుం
డే నాఁ డెట్టెటు వశ్యము
లౌనా యని నిరీక్ష చేయు నాతని కొఱకై, 95

వాసుకి మొదలగు సర్పా
ధీశులు తమ తలల నున్న యెల్ల మణులతో

దేవతలు తారకాసురుడు పెట్టుబాధలు చెప్పుట

భాసిలుచున్ స్థిర దీపము
లై సేవింత్రు నిశలందు నా రాక్షసునిన్ 96

ఆతని యనుగ్రహమునకు
దూతలచేఁ గల్ప వృక్ష దుగ్ధసుమంబుల్
ఏ తఱినయినను పంపుచు
నాతని ననుకూలుఁ జేయు నమరేంద్రుఁడున్. 97

అనయం బిటు లారాధిం
చినను జగత్త్రియము నతఁడు చెడ బాధించున్
కని ప్రత్యుపకృతి గావిం
చినఁ గాని యుపకృతి కాంతి చెందదు దుష్టుల్. 98

కరుణన్ గరముల సుర సుం
దరులు చివురులఁ గొనుచుండు నందన తరులన్
కరుణ విడి తారక భటులు
విఱుచుచుఁ గోయుచును గొట్టివేయుదు రెపుడున్. 99

చెఱఁబడు సురసతు లగ్రుల
నెఱిఁ దడిసిన చామరముల నిద్రితు నసురున్
చిఱు శ్వాసలతో సమముగ
వెరపున పవనములు సోక వీచెద రచటన్. 100

విశదమగు మేరు శృంగాలఁ బెల్లగించి
సూర్య తురగాలఁ ద్రొక్కించి సురలు మూడఁ
దనదు భవనాలఁ గేళి భూధరములుగను
గూర్చి విహరించుచుండు రక్షో విభుండు. 101

ఇపుడు దిగ్గజముల నెంతో ముఱికి
పైన జలములై మిగిలిన నమర నదిని
అందుఁగల పైడి తామరలన్ని పీకి
తన దిగుడు బావులలో నతండు పాతె 102

తారకుఁడు వచ్చునో యని తద్భయాన
ఆ విమాన మార్గము లన్ని యంతరింప
సకల సురలకు భువనముల్ చక్కఁ జూచు
నెల్ల ప్రీతియు నిపుడు క్షీణించిపోయె. 103

యజ్ఞముల నాచరించుచు యజ్వలిచ్చు
హవ్యముల నెల్ల మేమంద ఱయుచుండ
అగ్నిహోత్ర ముఖము నుండి యతఁడు బలిమి
మాయ వహియించియును లాగివేయుచుండు 104

అతఁ డుచ్చైశ్శ్రవంబను నశ్వరత్న
మపహరించి కొనియెపోయె నందఱెదుట
ఎంతొ కాలంబు నుండి యర్చించి యుంచు
మూర్తి దాల్చిన యమరేంద్రు కీర్తిఁ బోలె. 105

వ॥ అతని మీఁద మేము ప్రయోగించిన యుపాయము లన్నియు సన్నిపాత జ్వరాదు లందు శక్తివంతములైన యౌషధుల వలె వ్యర్థంబు లయ్యె. మేము దేనిపైని ఆధారపడి యుంటిమో ఏది ప్రహరించి యచ్చిస్ఫులను వెడలఁ గ్రక్కునో యట్టి విష్ణుచక్రము గూడ అతని కంఠమున వేయఁబడిన భూషణమయిన హారము వలె నయిపోయె నేఁడు ఆ తారకుని గజములు ఐరావతమును గెంటివైచి పుష్కరావర్తకాది మేఘములపైని వప్రక్రీడలం దేలుచు విజృంభించుచున్నవి. కావున ఓ సర్వలోక విభూ! అవధరింపుము ముముక్షువులు సంసార బంధములను భేదించుటకై ధర్మమును బోలెను తారకాసురుని శాంతింపఁ జేయుటకై యొక సేనానాయకుని సృజింపఁ గోరుచున్నాము సుర సైన్యముల నడపించెడియా సేనానాయకుని ముందుంచుకొని గోత్రభేదకుండైన యమరనాథుఁడు బందీవలె నున్న జయలక్ష్మిని తిరుగ శత్రువుల చేతినుండి విడిపింపఁ గలఁడు అని యిట్లు వాచస్పతి విన్నవింప నురుముల పిదప వర్షమును వలె సౌభాగ్యయుక్తమైన వాక్కును ఆ బ్రహ్మ కురిపించెను.

మీరలు కోరిన కోరిక
తీఱును నిదె కొంతవడిఁ బ్రతీక్షింపుఁడు, మీ

గార్యసిద్ధిని నిశ్చయించికొని ద్విగుణ వేగము గల మనస్సున మన్మథునిఁ దలంచెను. అంత -

అందపు బొమ్మ కన్యామ లోయారవు వంపుల యంచులట్లు చె
క్కందన మీను విల్లు ప్రియికంఠ రేఖలఁ బొల్పు గ్రీవ వ
జ్ఞం దగ నాన్పి, మిత్రుఁడు వసంతుని చేతికి మావిపూత, య
మ్మందమి నిచ్చి, యింద్రునికి మందర ప్రాణెస్మరుండు నమ్రుఁడై. 110

ఇది
బ్రహ్మ సాక్షాత్కార మను
రెండవ అధ్యాయము.

—:o:—

కుమారస్వామి జయము

మూఁడవ ఆశ్వాసము

మన్మథుడు తన్నుఁ దలఁచినపనియేమని ఇంద్రు నడుగుట

అపుడు దేవేంద్రు వేయి కండ్లఖిలసురల
వదలి యొక్కమారె యాస్మరుపైని వ్రాలె
ప్రభువులు ప్రయోజనమె కోరువారు గాన
తఱచు వారి కాశ్రిత సమాదరణ చలము. 1

ఇటు కూర్చుం, డని ప్రక్కకున్ జరిగి దేవేంద్రుండు మర్యాదమై
నట నర్ధాసనమీయ. లోన మరుఁడింద్రానుగ్రహం బెంచుచున్
నిటలంబందుఁ గరాలు మోడ్చి యభినందించెంతొ యామీఁదతా
నిటు దేవేంద్రునితోడ వాకొనెఁగరం బేకాంతమౌ నాస్థలిన్ 2

వ॥ దేవేంద్రా! యవధారు. నీవు ఏ పురుషులెట్టివారో వారి విశేషము తెఱిగినవాఁడవు, ఆజ్ఞాపింపుము. లోకంబులందు నీవు చేయవలసిన పని యేమిగలదు, నీవునన్ను స్మరించి యనుగ్రహము చూపితివి, దానిని వృద్ధి పొందించుకొనుటకై యేనీయాజ్ఞ నెఱవేర్పఁగలవాఁడనో తెలుపఁగోరుచున్నాను.

భవదీయేంద్ర పదంబుకై మిగులఁ దీవ్రంబౌ తపంబున్ జిరం
బెవడైనన్ బొనరింపఁ బూనుకొనెనా యేమీ. సురేంద్రా, వచిం
పు వడిన్ వాఁడిదిగో శరాల్ తొడిగి మున్ముందే యిటున్ సిద్ధమై
కవియం బోయెడి నా ధనుస్సునకు లక్ష్యంబయ్యె నంచెంచుమీ! 3

నీకున్ సమ్మతిలేనియాతఁ డెవఁడేనిన్ జన్మమృత్యు వ్యథల్
లేకుండన్ బొనరింప. మోక్షపథముల్ చేపట్టినా యేమి, యే
లోకమ్మందతఁడున్న వానిఁ గుటిల భ్రూ విభ్రమక్షేపి కాం
తా కర్ణాంత చరత్కటాక్షపు వలన్ బద్ధున్ సదా చేయుదున్॥ 4

గురువౌ శక్రుఁడు నీతులన్ గఱప సుగ్రీవుండవై విజృంభించు నీ
యరి యెవ్వానివి యర్థకామములు రాగాసక్తియన్ చారునిన్
త్వరగాఁ బంపియె పాశుపేయుదునొకో స్వర్గాధిపా! వేగ పల్
వరదల్ వచ్చుటఁ బొంగిపొర్లు జలపూరంబేటి గట్లంబలెన్॥ 5

పాతివ్రత్యాపుదేక శీలవతియై వర్తిల్లి సుశ్రోణియౌ
నే తన్వంగియె గాని లోలహృది నీకిం పౌఁ బలో జ్జొచ్చినా
బతే విస్మృతు సిగ్గువీడి తనుదానై వచ్చి కంఠంబునన్
ప్రీతిన్ బాహుల గ్రుచ్చి కౌఁగిలిడు నట్లే చేయుదున్ చూడుమీ॥ 6

ప్రణయమునం దెదేని యపరాధము చేసి పదాల వ్రాలినన్
గణుతి యొనర్పకుండ నినుఁ గాముక! కోపన యెవ్వతేని ద్రో
చెన గను, మాయొయారినిదె చేయుదుఁ జేసిన దాని కుల్కుచున్
సనువుఁ జివుక్కు పాన్పు శరణొందు శరీరముగల్గు దాఁకగన్॥ 7

వ॥ వీర! ప్రసన్నుఁడవగుము, ఇప్పుడైనను నీ వజ్రాయుధము విశ్రాంతి పొందుఁగాక, నా బాణంబులకు గురియై యేయమరారి తన బాహువీర్యమంతయు వ్యర్థముకాఁగా కోపముచే నదరు నధరములుగల యింతులకును భయపడి వణుఁకు చుండి నిలవవలయునో. నీ యనుగ్రహమువలన నేను పువ్వులే యాయుధములుగల వాఁడనయినను ఒక వసంతునినే సాయముగొని పినాకపాణి యగు హరునికిఁగూడ ధైర్యము పటాపంచలగునట్లు చేయఁగలుగువాఁడను. అట్టిచో నింక నితర సామాన్య ధనుర్ధరులమాట లెక్కయేమి" అని యట్లు మన్మథుఁడు పలుకఁగా నపుడు-

శివుఁను పార్వతిని పెండ్లియాడునట్లుచేయుమని మన్మథునితో ఇంద్రుడు చెప్పుట

తొడపై శివిగ వేసికొన్న కుడికాల్ తూర్ణంబుగా దించి య
క్కడఁ గ్రిందన్ మణిపాద పీఠికకు భాగ్యంబీయఁ గాల్మ్రొపుచున్
ఎడదన్ దా దలపోయు కార్యమును సాధింపంగ సామర్థ్యమున్
బడయం గల్గిన యట్లు తెల్పు స్మరుతో వాక్రుచ్చె నింద్రుండిటుల్॥ 8

"అవు నీవింతటి వాఁడవే యవుదు మిత్రా! నాకు రెండవ యు
న్నవి యస్త్రంబు, లొకండు వజ్రమిఁక రెండౌనస్త్రమో నీవె, వ
జ్ర విహారంబు తపోబలాధికుల వ్యర్థంబే యగున్, నీదు వీ
ర విహారంబుల కెందునడ్డగన, మెల్లన్ నీవె సాధింతుగా 9

ఎఱుఁగుదు నీదు శక్తి యిఁక నిందుకె మత్సముఁడైన నీకటుల్
గురుతర కార్యభారమును గూర్పఁగ నిప్పుడె యప్పగింతు నీ
ధరణి ధరించు శక్తిగలదౌటను గన్గొని విష్ణువు నాదిశేషునిన్
నిరతము స్వీయ దేహమును నెమ్మది మోయఁగ నిచ్చెనానతిన్ 10

ఎదియున్ మేముతలంచి నీమస్మరణం బీరీతిఁ గావించినా
మదియే చేసి "త్రినేత్రునంత ఘనధైర్యంబేన్ పటాపంచ చే
సెద"నంచున్ వచియింతు; మాపని యిఁకన్ సిద్ధించినట్లే. బలో
న్మద శత్రుల్ గల యజ్ఞభాగ భుజులౌ మా బోంట్లు యిష్టంబిదే 11

వ॥ ఈ దేవతలు శత్రుజయమునకై హరుని తేజస్సువలనఁ గలిగిన వానిని సేనాపతిగ కోరుచున్నారు, బ్రహ్మవిషయక మంత్రాంగములకు స్థానమై బ్రహ్మమందు నియమముంచుకొన్న యాత్మగల యాహరుని నీబాణము మాత్రమె సాధింపఁ గలదు, హిమవంతుని తనయయు నియమముగలదియునగు పార్వతి నియమిత స్వాంతుడైన యతని కిష్టురాలగు నట్లు చేయ ప్రయత్నించుము. ఆ హరుని తేజస్సును ధరింప స్త్రీలలో నాపార్వతియే తగిన క్షేత్రమని ఆత్మభువుఁడు ఉపదేశించెను హిమాలయపుఁ జైవటియందు దపస్సు చేయుచున్న యా యీశ్వరుని తండ్రిపనుపుచే ఆ పార్వతి ఉపాసించుచున్నదని అప్సరసల ముఖమునుండి వినియున్నాను ఆ యప్సరసల గణమె నాకు గూఢచారిణు లను సంగతి నీవెఱుఁగుదువుగదా.

కనుకన్ బోవుము దేవకార్యమిపుడే గావింపఁగా, నీప్రయో
జనమున్ వేఱొకరీతిగాఁ గనయినన్ సాధింపఁగా వచ్చునై
నను, నుత్పత్తికి ముందటన్ మొలకగన్ జైత్రేరు బీజంబునీ
రునపేక్షించెడు నట్లునిన్నిదియె గోరున్ శ్రేష్ఠమౌ హేతుఁగన్. 12

అమరులు గెల్వఁ, నీయ, దనువైన యుపాయము, నీసుమంపుట
స్త్రమొకటి తక్కనింకెదియు శంభునిసోకఁగఁజాల దిం దవ
శ్యము కృతకృత్యుఁడౌదు, పరులాచరింపఁగ లేని కర్మ, లో
కమునను నప్రసిద్ధమగుఁగాక యిదంతయుఁ గీర్తి కూరుచున్. 13

నిన్ను నర్థించువారో యీ నిఖిలసురలు
పొనరు కార్యమొ యీమూఁడు భువనములది
నీ ధనుసు చేయువనొ యంత బాధయిడని
దేమి నీవీర్యమెంత వింతైన" దనుచు. 14

త్రిదివేశుండిటు పల్కయజ్ఞయనుచున్ దేవేంద్రునయ్యాజ్ఞ మ
న్మథుండంతన్ బువుదండవోలె శిరసా మన్నించి బైద్దేరఁగా
ప్రథితైరావణ కుంభఘట్టనకఠోరంబైన హస్తాన మ
న్మథు దేహంబును తట్టె నింద్రుఁడెలమిన్ బుష్పాస్త్రి దుప్పొంగఁగన్

మన్మథుఁడు హరుని యాశ్రమమునకేగుట

వ. అపుడు మన్మథుఁడు తనకిష్టుఁడగు వసంతుడును సఖురాలయిన రతీదేవియు "ఇందేమి కీడుమూడునోగదా" అని యాశంకతో తన్ను అనుసరింప, బయలుదేరి తనశరీరము ఆహుతిచేసి యయినను దేవకార్యమును నెఱవేర్పవలెనను కోరికతో హిమవత్పర్వతమందున్న యాస్థాణుని యాశ్రమమును జేరెను. ఆ వనమందు జితేంద్రియులయిన మునుల తపస్సమాధికి ప్రతికూలుఁడైన వసంతుఁడును మనోభవుండగు మన్మథుని యభిమానమైనట్లు గఁదన్నుఁగూర్చుకొని విజృంభించె, అంత సూర్యుండు సమయము దప్పి కుబేరునిచేఁ బాలింపఁబడు నుత్తరదిశను చేరఁ దొడఁగెను. దక్షిణదిశ ముఖముతో గంధవహుని దుఃఖముచేఁ గలుగు నిట్టూర్పునువలె వదలెను.

వసంతఋతువు వర్ణనము

మిపులఁగ నందెలు ఘల్లని
తపులు కొన నొయార్లకాలి తన్నులు తినకే

చివురులు తొడిగి యశోకము
పువులన్ మొదలంటఁ బూచెఁ బూర్తిగఁ బ్రదుటిలో 16

చిఱుత చివుళ్లలమొల్కల
మురువుదళవుఁ గొత్తమావిపూఁత శరమ్మున్
నెఱయగనటు స్మరునా మా
శరములవలె భ్రమరముల వసంతుఁడు నిలిపెన్. 17

రంగు గొప్పదెగాని సౌరభములేక
కొంత గోగుపువ్వు మదికిన్ గూర్చుబాధ
తఱచు గుణముల సామగ్రి నెఱవునపుడు
సృష్టికర్తచేయును నెది యేనిలోటు 18

విడువమి మోదుగు మొగ్గలు
నడరిచిఱు శశివలెవక్ర, మతి యెఱుపై, య
ప్పుడె వనధరణులఁ గలిసిన
నడరు వసంతుని నఖక్షతాళిని బోలెన్ 19

ప్రాలిన గండుతుమ్మెదల బారులకాటుక తీర్చి చిత్రమౌ
లీల, వసంతలక్ష్మి కొనవ్రేళ్లతోఁ దిలకంబుదిద్ది యా
బాలదివాకరద్యుతులవంటి సుకోమలమైన రక్తిమన్
బాల నలంకరించుకొనెఁ బక్కనికెంపుఁ జివుళ్లమోవినిన్. 20

పొలుపౌ మావుల పొలచెట్లమురువౌ పూగుత్తి పుప్పొళ్లపల్
నలుసుల్ వేపడి పోవుమార్గము గనన్ రాకుండఁ గావించినన్
దలఁగంబోక కరంబు గాలికెదురున్ సంచారమేగున్ మృగం
బులు గ్రొవ్వేకియు, రాలు రాకులధ్వానుల్ పూరింపవన్వాద్యాలన్ 21

నును క్రొమ్మావిచివుళ్లు మెక్కి గళమున్ పూరించి కొంగ్రొత్త తీ
యనికంఠంబున గండుఁగోయిలలు శ్రావ్యంబైన యే మాధురిన్
దనుకంజిమ్మెనొ యవ్వి మానినులకున్ మానంబు భగ్నంబుగాఁ
బొనరింపన్ బలుశక్తినిచ్చు మదనామోఘాజ్ఞ వాక్యంబులై. 22

హిమకాలంబు గతించిపోవ విశదంబైయెనకెమ్మోవి, క్రొం
చెమ తెల్లంబడు మోముకాంతిమివులన్ జెన్నారునాకిన్నర
ప్రమదల్ షోకుగ దిద్దిపూనికొనుపల్ మైపూఁతలంబొల్చు వ
క్త్రిములల్ క్రొంజెమటల్ చెమర్చెఁ జిఱుముత్యాలట్లు భాసిల్లుచున్ 23

ఇటులన్ కాలముకాని కాలమునఁ బెన్ స్వేచ్ఛన్ విజృంభించి యు
త్కటమౌరీతి వసంతుఁడెల్ల ప్రకృతిన్ తార్మాఱుగావింప న
చ్చట ఫాలాక్షుఁడు నిల్చునావని నివాసంబున్న మౌనీంద్రులై
ష్టిటా యత్నించి మనో వికారములులోనే నిల్పినారయ్యెడన్ 24

పువ్వింటన్ మరుఁడెక్కుపెట్టి, రతిసొంపుల్ తోడునీడై చనన్
భవు నయ్యాశ్రమభూమిలో నడుగు మోపన్ వచ్చెనో లేదో కా
ని వడిన్ స్థావర జంగమ ప్రకృతి తానే జంటయై హద్దులే
గ వెలార్చెన్ క్రియచేతఁ బ్రేమరస మగ్నంబౌ మనోభావముల్. 25

ప్రియతేఁటి వెనువెంట వెడలితేనియలాని
భ్రమర ప్రియుఁడొక పూఁబాత్రలోన
స్పర్శ సుఖముచేత సగము కన్నులు మూసి
లేఁడిఁ గొమ్మున మగలేడి గోకె
తమ్మిపుప్పొడి తావిఁ జిమ్ము గండూషోద
కముఁ బ్రేమను గరిణి కరికొసంగె
సగము కొఱికి రక్తిఁ జక్రవాకము తమ్మి
కాడఁ బ్రియకునిచ్చి గారవించె
చెమట బిందులు పయిఁబూఁతఁ జెరిపివైప
విరులమధ్యా మానుటఁ గనుల్ తిరిగిపోవ
నందముల నీను ప్రియురాలి యాననమును
గీతములమధ్య ముద్దిడెన్ గిన్నరుండు. 26

విరియు పువుగుత్తుల చనులు
మురువగు కొంగ్రొత్త చివురు మోవులు గలయా

గిరిజీవె ప్రియలు తరులకు
మురిసియుడిరి వంగు కొమ్మ భుజబంధనముల్, 27

హరుఁడాయింపగు వేళనప్సరస లొయ్యార్లాలపింపన్ మనో
హరగీతంబుల వింటఁగూడ నెఱపెన్ స్వాత్మానుసంధానమే
నిరతంబున్ తము నిగ్రహించు వశులన్ విఘ్నంబులొక్కప్పుడున్
దరియంజాలవు, తత్సమాధి నెటులన్ భంగింపలేవెట్టులున్ 28

పాదరింటిన్ వెలిద్వార సీమకడకున్ ముందేగి నందీశుఁడ
య్యాదనన్ డాపలిముందు చేతను దృఢంబౌ పైఁడి చేబెత్తమున్
గదియంబట్టి పదేపదే ప్రమథులన్ గద్దించి వల్మాఱు మో
మెదుటన్ తర్జనినుంచి హెచ్చరిక గావించెన్ మతిన్ నిల్పఁగన్ 29

వ॥ ఇట్లు నందీశ్వరుండు చాపలము మానుండని శాసింపఁగా

మెదలవు వృక్షము లెవియున్
గదల వశులు, పక్షులెల్లఁగనె మౌనంబున్
వదలెను నడకలు మృగములు,
తదాజ్ఞ వనమెల్లఁజిత్రితాకృతియయ్యెన్

వ॥ అంతట పథికులు ప్రయాణ సమయమున శుక్రుని కెదురుపోక శుక్రదృష్టిని తప్పించుకొని పోవునట్లు మన్మథుఁడు ఆ యీశ్వరుని దృష్టి పడకుండఁ దప్పించుకొని పోయి గిరిప్రాంతముల సురపొన్న పున్నలు గుబురుగఁ బెరిగి కొమ్మలు కప్పియున్న-భూతేశుఁడు ధ్యానమున మునిఁగి యున్న-యా ప్రదేశమును జేరెను. అట్లు చేరి మన్మథుఁడు తనకు కాలము సమీపింప - దేవదారు తరువులు పరివేష్టించి యున్న వేదికపయిని వ్యాఘ్ర చర్మముపయిని వీరాసనంబున సమాధి నిష్ఠలో నిమగ్నుఁడై యున్న యాత్రినేత్రుని గనుంగొనియె అపుడు.

ధ్యానమందున్న హరుని మన్మథుఁడు చూచుట

అనువై ముందటిమేను వంగక స్థిరంబై యుండ, వీరాసనం
బునమేన్ సాచియుఁ గూరుచుండి కడు మూపుల్ రెండు నమ్రంబులై

ధనరన్, రెండఱ చేతులం బ్రొఘుల పయిన్ దాల్పంగ, నంకంబునన్
మనుపేమల్ విడుతమ్మిపూవు చెలువూనున్ ధ్యాని రుద్రుండటన్ 31

జడగుంపంతయుఁ బాముచేతఁ బయికిన్ జక్కంగ బంధించి, య
క్కడ రుద్రాక్షపుమాల రెండు మెలికల్ గా వీనునన్ జుట్టియున్,
మెడలోఁ జిమ్మెడు నీలకాంతులు నిఁకన్ నీలంబుగావింప నా
మృడుఁడంతన్ ముడిపై చితాల్పె మెడలోఁ గృష్ణాజినం బెంతయున్ 32

చిఱుకాంతిన్ స్తిమితంబులై పయిపయిన్ జిందించు కన్ గ్రుడ్లు పెన్
ముఱుకై చూడఁగ; గన్బొమల్ వికృతులల్ చూపించుటల్ మానియున్
స్థిరమై నిల్వఁగ, ఱెప్పలాడక నిలన్: గ్రీఁగంట్లఁ బాల్వాఁపుదృ
క్కిరణాల్ క్రిందిడి నాసికాగ్రమునె వీక్షించున్ భవుండక్షలన్॥ 33

స్వాశరీరంబున లోన వాయువుల సంచారాల్ నిరోధించు నా
వశి రుద్రుండటు. వర్షసంభ్రమము చూపఁబోని మేఘంబటుల్
భృశమున్ బైపయికేగుచుండు లహరుల్ లేపన్న సంద్రంబటుల్
శ్వాసనంబింతయు లేని చోటఁగలదీపంబట్లు శోభిల్లెడున్ 34

తలయందుండిన పుఱ్ఱెకంటి కడ లబ్ధంబైన మార్గంబులన్
దలలోనుండియె పైకిఁబర్వు పరిశుద్ధజ్యోతి నున్మాల్యాలన్
జెలువౌ తామరతూడు నూలుకొనకంటెన్ గూడ నున్మత్తనై
పొలుపుల్ చిమ్మెడు బాలచంద్రుని సిరులన్ వాడంగఁ జేయుంగడున్ 35

తన కన్నుల్ చెవులాదిగాఁగల నవద్వారాలఁ బోనీకయే,
మనసున్ ధ్యానవశంబొనర్చి, హృది సమ్యక్ స్థాపనంజేసి, దే
నిని క్షేత్రజ్ఞులు నక్షరంబయనుచున్ నిర్దేశముంజేతు, రా
ఘనమా నాత్మను నాత్మలోఁ గనుచుఁ బ్రజ్ఞానందుఁడాతండగున్॥ 36

అటులన్ ధ్యానసమాధిమగ్నుఁడయి బ్రహ్మాద్వైత రూపొందు నా
నిటలాక్షన్-మదిచేతనైన నెదురన్ తేఁట్టి యు దేవు, ము
దట వీక్షించి స్మరుఁడు సాధ్వసము చేతన్ వజ్రహా స్తంబుతో
నటఁ జేజాబి ధరిత్రిఁబడ్డ పువువిల్లైనన్ గనండయ్యెడన్. 37

స్మరుఁడప్డంతకుముందె వీర్యమఱి నష్టప్రాయుఁడై యుండ, న
వ్వఱి-నిత్యంబు ప్రవృద్ధిచెందు తన సౌందర్యంబు చే-వానిఁ బ్రగ
ల్భుని సుజ్జీవితుఁజేయవచ్చు నటు దోఁచన్ శైలరాట్పుత్రి యా
దరికంతన్ వనదేవతా సఖులతోఁ దావచ్చి కానంబడెన్ ॥ 38

తనుకుంగెంపులఁ ద్రోసి రాజనెడి రక్తాశోకపుష్పాలు, సు
జ్వాలమౌ బగరురంగు గోఁగుపువులున్, స్వచ్ఛంపు ముత్యాలశా
లుల నిగ్గుల్ చిలికించు వావిలిపువుల్ లోనైనవాసంత ర
మ్య లతాంతమ్ములె భూషణవ్రజముగా నాగౌరిదాల్చెన్ గడున్ ॥ 39

ఉరుకుచ యుగ్మభారమునసో, యనఁగొంచెమువంగు మేనితోఁ,
దరుణ దివాకరారుణిమ తళ్కును వల్వను గౌరిదాల్చియున్,
మురువగుపూవు గుత్తిబరువుల్ భరియింపఁగలేక వంగుచున్
జిఱుత చివుళ్లనిండి ధరణిన్ దిరుగాడెడి తీవెఁ బోలెడిన్ ॥ 40

అనువగు చోటెఱింగి యెపుడో మదనుండిటు దాచియుంచియే
మునుకొనినేఁడు గైకొను నమోఘపు రెండవనారియో యనన్
బొనరు నొయారపుం బొగడపూ మొలనూల్ మొలనుండి మెల్లజా
ఱిన నగఁద్రోసి దిద్దుచు పొరింబొరి పార్వతి వచ్చె నత్తఱిన్ ॥ 41

సురభుల్ చిమ్మెడి శ్వాసకాసపెరుగన్ జుమ్మంచు బింబోష్ఠపుం
దరి, వేగన్ దిరుగాడు నాపొగరుబోతౌ గండుదౌ తుమ్మెదన్
అరమోడ్పుంగనుదోయి చంచలపుఁజూపందంద ప
ల్మరుసారింపి విదిర్చి శైలసుతలీలాబ్జంబుచేఁ గొట్టుచున్ ॥ 42

వ. అంత ఏయవయవ రచనయందును లోటులేక అనవద్యయై, రతీదేవికిఁ గూడ సిగ్గుగలిగించు సౌందర్యముగల యాపార్వతిని జూచి కుసుమాయుధుఁడు "జితేంద్రియుఁడైన యీత్రిశూలధారిని యిపుడే జయించి స్వకార్యసిద్ధిఁబడయఁగల సమయంబువచ్చెనని తలఁచెను అపుడు గిరిజ తనకుఁబతి కాఁబోవు శంభుని యాశ్రమ గృహద్వార భూమికి వచ్చెను. అపుడే

ఆశంభుఁడును పరమాత్మునిపేర వెలిఁగెడి యాపరంజ్యోతిని దర్శించి తాను తనధ్యానమును ముగించెను. పిదప సర్పాధిరాజైన ఆదిశేషువు తనపగడల కొనలచేత ప్రయత్నపూర్వముగా ఆయీశ్వరుఁడున్న భూమి క్రిందిభాగమున దృఢముగా నదిమిపట్టి ధరించియుండ మెల్లన వాయు బంధమును విడిచిశంకరుఁడు వీరాసనమును సడలిచెను అపుడు వినయముతో నందీశుఁడు నమస్కరించి శుశ్రూషకై పార్వతివచ్చిన"దనితెలిపి-ప్రమథనాథుఁడు అంగీకారసూచకముగా కనుబొమ్మను కదప ఆమెను ఆమె సఖురాండ్రతోపాటు లోనికి ప్రవేశపెట్టెను ॥ 43

ఋతురాజైన వసంతుఁడావని విజృంభింపంగఁ బుష్పించు వా
సితపుష్పంబులు స్వీయహస్తములతోఁ స్నేహంబుతోఁగొని స
మ్మతి నందందుఁ బిపుళ్ళబొంపములు సమ్మానించి దోసిళ్ళతో
వ్రతి యాశంభుని పాదమూలముల మెల్లన్‌జల్లిరంతన్ సఖుల్ ॥ 44

ఉమయున్—మున్నని నీలిముంగురులలో నొయ్యారమొప్పార నం
దముగాఁదీర్చిన కొండగోగువుపు సుంతన్‌జారి వ్రేలాడఁ, గ
ర్ణమునన్ జారిన లేత క్రొంజివురులన్ రంజిల్లు మూర్ధాన హ
స్తములన్ మోడిచి యాత్రిశూలికి నమస్కారంబు చేసెన్‌దయిన్॥ 45

"అతివను నెవ్వాతెన్ బడయనంతటి భర్తనుపొందు"మంచుఁ బా
ర్వతికి హరుండు తథ్యమగు రమ్యశుభాశిషమిచ్చెఁ బావన
వ్రతులగు నుత్తముల్ పలుకు పల్కులులోకములోన నెన్నఁడున్
వితథము గావు, వారెపుడు వేడుక కైనముపల్కరేదియున్ 46

సమయం బెప్పుడు వచ్చునాయని ప్రతీక్షన్ జేయుకాముండు వ
హ్నిముఖంబున్ బోలుబాణునామిడత యట్లయ్యెచు ముక్కంటిల
క్ష్యము గావించుచు మాటిమాటికపుడున్ చాపంబుపై కెత్తియే
యుచుఁ తన్ ముంగటవింటినారిని బలంబొప్పన్ స్పృశించెన్ వడిన్ 47

సురనదిలోపలన్ బొడమి సూర్యకరాళికి విచ్చియెడు తా
మరపువు గింజపూసల నమర్చియుఁ గుచ్చి జపంపుమాల, తా

క్రముకములనీను హస్తమున రమ్యముగాఁగొని గౌరి మౌనియౌ
గిరిజనికిన్ వినమ్రయయిగేలు మొగిడ్చియు నిచ్చెనంతటన్. 48

ప్రణయములయందుఁ బ్రీతిగలవాఁడగుటన్ హరుఁడాజపంపు మా
లను గ్రహింప నంతటదొరంకొనె, నప్డెసుమాయుధుండు మో
హన మనుపేరుతోఁ బ్రథితమైన యమోఘశరంబు శీఘ్రమే
ధనువున నెక్కుపెట్టి మదిధైర్యము మిక్కిలిచిక్కఁబట్టుచున్. 49

సరిగానప్పుడె ధీరుఁడయ్యు హరుఁడున్, చంద్రోదయారంభమౌ
తఱిసంద్రంబటు, పొంగినంత పరిలుప్తంబైన ధైర్యంబుతో
ముకుపా పండిన దొండపండువలె సొంపుల్ గుల్కు కెమ్మోవిచే
సరసంబౌ నుమ మోముపైఁ గనులతో సాగించెవ్యాపారముల్. 50

వలువైపుల్ వికసించు లేకడిమిగున్నంబోలె నువ్వొత్తుగన్
బులకల్ పూచిన మేలియంగములచేఁ బొల్పొమనోభావముల్
వెలికిన్ బార్వతి-వెల్లడించుచును నట్టట్టుల్ త్రిప్పునేత్రాల మి
క్కిలి నందాలిడు మోముతోనిలిచె సిగ్గేపార నడ్డంబుగన్. 51

అంతనాముక్కంటి తనయింద్రియము లిట్లుక్షోభించుటను దెలిసికొని యాతండు జితేంద్రియుండు గావున వానిని బలవంతముగా నిగ్రహించుకొని తన మనస్సులో నిట్లు వికారము జనించుట కేమి హేతువై యుండునో యని చూడఁగోరినవాఁడై దిక్కులవైపుగా తనదృష్టిని నిగుడించి కనియెన్

శంకరుఁడాక్షణంబ పడిక్రీగంటన్ స్వముష్టిన్ ధరిం
చి, నతాంసుండయి సుంతవంచుకుడికాల్ చెన్నారఁగా రమ్యమౌ
ధనుసున్ చక్రమువోలెవంచి శరసంధానంబు గావించుచుం
డిన పుష్పాస్త్రు జగద్విమోహను స్ఫురన్నీరేజనేత్రున్ మరున్.

ఇట్లు తనతపంబును బాడుచేయ యత్నించు మన్మథునింగాంచి కోపంబు వృద్ధిపొందఁ గన్బొమలు యాముక్కంటిచిట్లించి చూడశక్యంబుగాని ముఖంబు గలవాఁడై కాఁగా నంతనాతనిమూడవకంటినుండి యంతలో పైకి జ్వాలలు నెదఁజల్లుచు వెంటనె యగ్నిహోత్రుండు వెడలెను.

"కోప మ్ముపసంహరింపుము
కోపంబు విడిచి దయగనుగొను ప్రభు"! యనుచున్
వ్యాపించె దివి సురోక్తులు
పాపమ్మదె మదు వహ్నిభస్మముచేసెన్॥ 53

ఇటుల ముక్కంటి మూఁడవకంటినుండి వెడలినయగ్ని మన్మథుని భస్మముచేసి నామావశేషునిఁ జేయఁగా ఇదియంతయుఁ జూచుచున్న ప్రియురాలు రతీదేవి వెంటనె మూర్ఛిల్లెను తన యెదుటనె జరిగిన యీ తన ప్రియుని తీవ్రధిక్కారమువలనఁ బొడమిన-సర్వేంద్రియ వ్యాపారములను స్తంభింపఁజేసిన-ఆమూర్ఛ రతీదేవికి సహింపరాని యాభర్తృనాశ వేదనను తెలియకుండఁజేసి ఒక్క క్షణముమాత్రము ఉపకారము చేసినదివలె నయ్యెను. అంతట సమాధినిష్ఠుఁడయిన, యాభూతనాథుండయిన యీశ్వరుఁడు పిడుగు వృక్షంబునువలె-ఆతపోవిఘ్నమును భగ్నముచేసి సమాధికి విఘ్నమైన స్త్రీసన్నిధానమును పరిహరింపఁ దలఁచి ప్రమథగణంబులతోఁ గూడ అంతర్ధానముపొందెను

అటు మిన్నంటుశిరంబుగల్గిన వితృస్పృష్ట సౌభాగ్యమున్
ఇటు సౌందర్యముతో విరాజిలి కరంబొప్పారు దేహంబు, న
క్కటా! వ్యర్థంబని యెంచి, యాళుల సమక్షంబందు నిట్టూటను
తక్కటలజ్జంగని శూన్యయై చనె గృహద్వారంబటో గౌరియున్॥ 54

హరుసంరంభముచేత భీతిలి కనుల్ హస్తాలతోమూసి వం
దురు పుత్రిన్ గడు నూరడింప హిమవంతుం డెంతయో ప్రేమచే
దరికిన్ జేరుమకాంచు, దంతములపైఁ దాటించు నాపద్మినిన్
సురమాతంగమువోలెఁ, దాల్చు సుతనచ్చోసాగి యంగాలతో॥ 55

ఇది
మన్మథుని తగులఁబెట్టుట యను
నాలుగవ యాశ్వాసము

కుమారస్వామి జయము

నాలుగవసర్గము

రతివిలాపము

భువి దేహస్మృతి లేకయే వివశయై మూర్ఛిల్లు తన్వంగిపైఁ
బడు విలాపానికిఁ బ్రాణ, మందములకున్ బ్రోవౌ రతీదేవిపై
నవ వైధవ్యపు దుర్భరవ్యథ లమాంతంబై వడింగూల, దా
ది విధానన్ స్మృతితెచ్చి మేల్కొలిపి తెల్పెన్ తద్దశన్ దైవమే 1

స్మృతిరాఁగా మూర్ఛనుండి తేఱుకొని ఆ రతీదేవి తెఱచిన తనకనులను
బలవి యెక్కువ శ్రద్ధతో నలువైపుల పరికించెను, తన ప్రియుఁడైన మన్మ
థుని అదివఱకు మాదియు తృప్తిపొందని తనకనులకు - మూర్ఛవలనఁ
బూర్తిగా మాసిపోయిన యామెకనులకు ఆక్షణములో ఏమయ్యెనో
సుంతయును తెలియలేదు, అపుడు

“ఓయి! ప్రాణేశ! జీవించియుంటి గదవె”
అనుచు లేచినయామె చేఁ గనులయెదుట
భవునికోపాగ్నిచే కాలి భస్మమైన
పురుషరూపమొక్కటి క్షితి నలయఁబడియె ॥ 2

పెదవ మరల విహ్వలయౌచుఁ బృథివినామె
కూలఁబడి వక్షమందెల్ల ధూళి యలమ
జుట్టువిడి వెల్లచెదరయి బిట్టువ్రేల
వనిని సమదుఃఖవతెఁజేసి బోరుమనియె ॥ 3

“సుకుమారంబయి చక్కనౌ సొగసుతో శోభిల్లు నీదేహమో
సకలంబైన యొయార్ల జాతికుపమానంబౌట ఖ్యాతంబెగా

అకటా! నేఁడదియా క్షణాన నిటు దీనావస్థఁ గూలెంగదే
యిఁక దీనిన్ గనికూడ బ్రేలనుజుమీ, యింతుల్ కఠోరల్ గదా ॥ 4

తారగా సేతువుఁ గొట్టి పాఱు జలసందోహంబు క్రొంగ్రొత్త తా
మర పూఁదీవియవీడి పోవునటు, లస్మత్స్వహృదంబున్ త్రుటిన్
మఱువం బోవిడి నీపయిన్ బ్రతుకునంతా మోపి నిన్ నమ్మి యీ
కరణిన్ సోలిన నన్నుఁ బోవిడిచి, యిట్లెందేగినావో ప్రియా! 5

నాకెపుడీవు విప్రియమొనర్చిన పాపముచేయనేరవే
నీకును నే విరుద్ధముగ నేరమునేదియుఁ జేయలేదుగా
నీకయి గోలుగోలుమని నిన్నుఁదలంచుచు నేడ్చుచుంటినే
నాకయి నీ వకారణము యర్మిలిదర్శనమీయ వేమయా ॥ 6

మఱచితివా! స్మరా! యకట ప్రమాదమునంబడి నాదు పేరుకున్
మఱియొక పేరుపల్కి, రణనన్ దృఢబంధనముల్ పొనర్చుటల్,
దొరలుచుఁ గేసరాలు కనుదోయి బడంగను చూపు జాపుటల్
శిరము నలంకరించికొను నీలపుఁగల్వల దెబ్బలన్నియున్ ॥ 7

"హృదయములోన నెప్పుడు వసింతువు నీ" వని నాకుఁ బ్రీతికై
యెదివచియించినావొ యదియెల్లను మోసమె యంచు నెంచెదన్
అదిమఱియాడ కోసమయి యన్నదెగాక నిజంబయైనచో
అది యిటు నీవనంగుఁడవె యైనవు డీరతి చావకుండునే ॥ 8

పరలోకంబునకున్ బ్రవాసివయి తేవన్ గ్రొత్తగాఁబోవు నీ
చరణచ్ఛాయలఁ బట్టి నిన్ననుసరించన్ నేనిదే వచ్చెదన్
మరి యీలోకము నేఁడు దేవువలనన్ వంచించి కొంపోఁబడెన్
నిరతంబెల్ల శరీరులన్ సుఖములన్ని నీ యధీనంబెగా ॥ 9

నిశిఁబెంజీఁకటి నీలి మేల్ముసుగులన్ నీకైన పట్టాలన
ద్దిశలన్ మబ్బులు క్రమ్మి రేగి యుఱుమన్ దిగ్భ్రాంతి భీతిల్లు ప్రే
యసులన్ గాముకులిండ్లకంపుటకునై యత్నంబుగావించు న
ద్వాశి వీవాక్రందవుంటి విప్పుడిక నెవ్వాఁడంపునో యో ప్రియా ॥ 10

వడి నెఱవు గనుల(దిప్పుచు
నడుగడుగున నుడితడ(బడ నదియది పల్కం
బెడి సీధుమదము నీ వి
ప్పుడు లేక విడంబనంబె మోహినులకగున్ 11

బంధుప్రియుఁడగు నీమెయి
యందము నామా వశిష్టమువుటెఱిఁగి యా
చందురుఁడు శుక్లపక్షము
నందు ననంగః కృశతవిడు నతిదుఃఖముతో 12

ఎఱుపయి యాకుపచ్చనయి యుంపగు నాతొడిమల్ వెలుంగ, శ్రీ
కరరమణీయమాధురుల గండగుకోయిలచిమ్మి పూఁత ము
మ్మరమెఱిఁగింప, గుమ్మమను మామిడిపూఁతల గ్రొత్తగుత్తియె
వ్వరికిఁక బాణమైతగిలి బాధలుతీయఁగఁబెట్టుఁ జెప్పుమీ॥ 13

రొదలన్ ఝుంకృతిచేయు తుమ్మెదల మారున్ నీవు పల్మారు నీ
మృదులంబౌ ధనువందు నారిగను స్వేచ్ఛన్ నియోగించి నీ
కెదురేలేనటు రేగి విశ్వావిజయంబేనాఁడు సాధింపవే.
దిదె యాతుమ్మెదబారె బాలి రొదతో నేడ్పించునింకన్ ననున్ ॥ 14

ఇపుడీ వందములొల్క మేనుగని యుష్ట్రేకమ్ముబన్లేచి-యె
ల్లపుడున్ గ్రొత్తగఁదీయ నౌస్వారము లాలాపించుచున్ బన్నని
ద్ధపుఁబాండిత్యముచూపు కోయిలను-నిత్యంబెంతొ కోపించి చ
న్న ప్రియుల్ బంటులఁగూర్చు దూతిపని-కాజ్ఞాపింపు నేఁడో ప్రియా॥ 15

పాదములఁ బడిచేయు నీప్రార్థనములు
కడువణంకుచుఁ బొదువునీ కౌఁగిళులును
అరహఃప్రదేశపు నీ విహారములును
స్మరణకున్రాఁగ స్మర; నాకుశాంతిలేదు॥ 16

రతులన్ బాండితిచూపు నో రతిపతీ! రమ్యంబుగా నీవా యీ
గతి నాయంగములన్ వసంతఋతుశృంగారంపుఁ బుష్పాలతీ.

ద్యుతిపై యయ్యాపి నేఁడిదే చెదరకే సింగార, మొయ్యారపుం
ద్యూతు, లొలుకన్ మఱినీదు రమ్యమగుమేనో కానరాదేకదా 17

కడి పాదంబు నలంకరించి యటుపైఁ గొంచె మ్మసంపూర్తిగా
నెడ పాదంబు నలంకరించు తఱినజ్ఞేతోఁచి ప్రాణుల్ సురల్
వడి నీదారుణ కర్మపాల్పడిరి, యీవామంపుఁ బాదంబునన్
తడి యాలక్తకపూయి రమ్ము తడవన్ జాలన్ రతీజీవితా॥ 18

అదిగో నచ్చరజోంట్లు కావలయు నీకై వచ్చుచున్నారు పో
కదిగో నేమిడ తల్లులగ్నిఁబడి యుట్టేవచ్చి నీయంకముం
పొదువంజొచ్చి సమాశ్రయింతు ప్రియ! యీపూవొండ్ల క్రీగంటి క్రొ
టఁదగులొక్కంచుఁ ప్రలోభపెట్టఁబడకుండన్ జిక్కకన్ బూర్వమే 19

ప్రియతమ! యెట్టులైసను ని
న్నెయిపుడె గలిసికొను దాననే యయినను "స్వ
ప్రియు స్మరు విడి రతి యొకక్షణ
మ యయిన బ్రతికె''ననువాదు మాయదుగాదే॥ 20

పరలోకమరుగు నీకుఁ జి
వరి వీడ్కోలు పువుదండవైతు నిఁకెట్టుల్
స్మర! జీవితంబె గాక మ
శరీరమునుబోయె, నూహసలుపనిరీతిన్ 21

కడు శరమ్ము తిన్న చేయుచు
నొడిలో విల్లుంచి నీవు యుక్తుఁడవయి నె
య్యుంఁడగు వసంతునితో న
య్యెడ నగి యను నుడు, లపాంగదృష్టియు నెంతున్॥ 22

పువుమాలంచేఁ గూర్చి, ధ
నువిడిన నీయనుఁగు సఖుఁడును వసంతుం డే
డి వచింపు, మతనికి, మండు
భవుకోపాగ్నిని సఖుగతి పట్టదుగాదే 21

వ॥ అనియిట్లు విలపించు రతీదేవి విలాపవచనములచేత, విషము పూసిన శరీరములచేత వలెఁ, గొట్టఁబడిన వాఁడయి వసంతుఁడు దుఃఖార్తురాలయిన ఆరతీదేవి నోదార్చుటకయి యామె కట్టెదుటఁగనఁబడెను. అంత ఆమె ప్రియుని స్నేహిఁడయిన యావసంతుని జూచి ఱొమ్ముబాదుకొని యేడ్చును బాంధవుల దగ్గఱ దుఃఖసముద్రము ద్వారములు తెఱచుకొని పొంగిపొరలిపోవునుగదా. అట్లుమిక్కిలి దుఃఖితురాలై ఆరతియిట్లనియెను.

హేవసంత! నీసుహృదుని కేయవస్థ
సంభవించెనోయీ! చూడు క్షణములోనె
పావురమటు బూడిదరంగు భస్మమిదియు
కణములుగఁ జిమ్ముఁబడుచుండె గాలిచేత॥ 22

స్మర! యిపుడె భవదీయదర్శన మొసంగు
మిదిగొ బెంగనుగొనియుండె నీవసంతుఁ,
డెపుడు నరులప్రేమ చలంబయింతులయెడ
స్నేహితులయెడ మాత్రము స్థిరమయుండు॥ 23

ఎపుడునీదు పార్శ్వమున వర్తించువితఁడు
నమరు లసురులుగల జగత్తంతకూడ
తమ్మితూడునారియయి మెత్తనగు పూవు
టమ్ములగుని ధనువువింటి నాజ్ఞనడపు॥ 24

వాయుచే నార్పఁబడిన దీపంబువోలె
నీసఖుఁడీకఁ దిరిగిరాఁడు, నిండుకొన్న
దీపపున్ వత్తిపై యుంటి, సైపరాని
వ్యథల పొగల నిండిన నాయవస్థగనుము॥ 25

మదనుఁ జంపి, నన్ జంపక వదలి దైవ
మర్థఘాతుక కృత్యంబు నాచరించె
ఏయుపాయము లేదని యెంచినట్టి
వృక్షమేస్గకూల్పఁ, బడు తీనియనెయయితి॥ 26

అందుచేత బంధుగురాలనైన నాకు
నొక్క యుపకారమును జేయు మో వసంత!
దిక్కులేని నాకిపుడగ్గి దెచ్చిపెట్టి
కాముతోఁ జేర్చు పుణ్యంబుగట్టుకొనుము॥ 27

చంద్రుతోడ వెన్నెలపోవు సంతతంబు
జలదుతోడ మెఱపుఁదీవ సమసిపోవు
అతివలెప్పుడు పతిమార్గమనుసరింతు
రిది యచేతనలు ననుసరించినదియ॥ 28

శుభగమయిన యీ ప్రియు దే
హభస్మములఁ దికొని బూడిదగు బొమ్మున హ
ర్షభరముతోఁ జని క్రొంజివు
ఱుఁబాన్పుపయిఁ బోలె ననలమున మేనుంతున్॥ 29

పలుమారు మాకుఁ బువుఁ బా
న్పు లమర్చునపుడు సహాయపడితివి సౌమ్యా!
నిలువఁగలే, నిదిగో దో
సిలియిడి ప్రార్థింతుఁ ద్వరగ చితిపేర్చుమిటున్ 30

పిదపన్ నా మెయి నిడు ని
ప్పుడారగ దక్షిణపుఁబవనమున వీచుసుమీ
విదితంబేగద నీకున్
మదనుఁడు నేనువిడి క్షణము మనలేఁ డనుమన్॥ 31

ఇట్లుచేసినపిదప మాకిద్దఱకును
జలపుటంజలియొకటి యొసంగవలయు
విడిగ గాక నాతోడ నీప్రియసఖుండు
ఆజలాంజలి పరలోకమందుఁ ద్రాగు॥ 32

పరలోక కర్మచేసెడి
తఱిని వసంత! విప్రులు మొదలు మామిడి మం

ఖరుల నివాపాంజలి యి
మ్మురర నీ సఖునకును మావి పూతలు ప్రియముల్ 35

అని యిటు రతీదేవి విలపింపగా నపుడు

కడు బ్రహదమెండుతటి నెగిరి
పడి పడుమతాఁల్యింగనఁ దొలివర్షము వోలెన్
ఒడలుత్యజింపఁగ సిద్ధం
పడురతి నశరీరవాణి వడిఁ గరుణింపెన్ 36

ఓకుసుమాయుధపత్నీ! సాహసము మానుము, త్వరలో నీ భర్త నీకు లభింపఁగలడు. ఎందుకు నీ భర్త రుద్రుని కంటి మంటయందు మిడతయై మాడిపోయెనో ఆకారణమును వినుము పూర్వము ఒకప్పుడు స్మరునిచేతఁ బ్రేరేపింపఁబడి ప్రజాపతి తన కుమార్తెయందు అభిలాషగల వాఁడయ్యెను. అపుడు ప్రజాపతి తన వికారము నిగ్రహించుకొని నీభర్తను శపించెను. దానికిది ఫలము. ఇపుడు మన్మథుఁడు నశించినచో ఇంక సృష్టి యెట్లు అని ధర్ముఁడని ప్రజాపతిని ప్రార్థింపఁగా "ఎప్పుడు హరుఁడు పార్వతి తపస్సుచే అనురక్తుఁడయి ఆమెను పెండ్లి యాడి సుఖమనుభవించునో అపుడు స్మరునికి స్వదేహము ననుగ్రహించును," అని ప్రజాపతి శాపాంతమును ప్రసాదించెను, ఒక మేఘమునుండియె పిడుగులును అమృతజలమును పడునట్లు జితేంద్రియునుండి శాపములు శాపాంతమిచ్చు నమృతవాక్యములును పడుట సహజముగదా, కనుక ఓకల్యాణీ! నీశరీరమును నశింపఁజేయక కాపాడుకొనుము నీకు నీప్రియునితో సమాగమము కలుగఁగలదు. సూర్య కిరణములచేఁ బ్రాగఁబడి ఇగిరిపోయిన నది మరల వర్షాకాలమున వఱఁదలచే నిండిపోవునుగదా." అనియిట్లు ఒకానొక యదృశ్యదేవత యశరీర వాణి రూపమున పలికి రతీదేవి మరణ ప్రయత్నమును మాన్పింప నపుడు కుసుమాయుధుని యాప్తబంధువయిన వసంతుఁడు విశ్వాసము గలిగించెడి ఓదార్పు వాక్యములచే నామెను ఆశ్వాసించెను." అంత-

కిరణములు పవలు చన ధూ
సరమగు శశి కళ దినాంత సంధ్యను బోలెన్
స్మరుసతి వ్యథ సన్నగిల, నె
దురుచూచుచు వేచియుండె దుఃఖాంతముకై ॥ 37

ఇది

రతి విలాపమను

నాలుగవ సర్గము

—:o:—

కుమారస్వామి జయము

అయిదవ సర్గము

పార్వతి తపస్సుచేయుట

అటులన్ గండ్లకుముందె మన్మథుని భస్మాంతంబుగావించునా
నిటలాక్షుం గని, స్వీయవాంఛ త్రుటిలోనే భగ్నమైపోవ నం
తట నిందించుకొనెన్ మనస్సున స్వసౌందర్యంబు నాగౌరి, యి
చ్చట సౌభాగ్యమె కా ఫలంబు ప్రియులన్ సౌందర్యమున్నందుకున్. 1

ఇటుల సౌందర్యముచే ఈశ్వరుని ప్రేమసంపాదింప శక్యముగాదని యెంచి ఆపార్వతి ధ్యానసమాధిని అవలంబించి తపస్సులచే తన రూపమును సార్థక మొనరించుకొనఁగోరెను. తపస్సులచేఁగాక పతి యర్ధాంగమును పొందఁగల ప్రేమయును, భూతపతినిబోలిన పతియును ఈరెండు ఎట్లు లభ్యమగును. ఇట్లు ఈశ్వరుని యందు ఆసక్తమైన మనస్సు కలిగి పార్వతి, తపస్సుచేయ నిశ్చయము పూనినదని విని, గొప్పదైన యామునివ్రతము నుండి మరలించఁదలఁచి వక్షస్సుతో నద్దుకొని కౌఁగిలించికొని తల్లియయిన మేనకాదేవి యిట్లు పలికెను.

ఇక్కడ నిండ్లలేరె మదికిష్టమువచ్చిన యట్టి దేవతల్
ఎక్కడఁదల్లి! తీవ్రతప, మెక్కడ నీసుకుమార గాత్రముల్
త్రొక్కక ప్రాలిపై మునరు తుమ్మెదకాలిని సైచుఁగాని, పల్
మిక్కిలి త్రొక్కు పక్షిపద మెత్తనిదిర్సెనపూవుసైచునే. 2

ఇటులఁదెల్పియును ధ్రువేచ్ఛగలుగుపుత్రి
యత్నమునునాపఁగాఁజాలదయ్యెఁదల్లి
ఎవ్వఁడీప్సితార్థ దృఢనిశ్చయ మనస్సుఁ
జలమెగెడి నీరును జైకినడపు

ఒకప్పుడు పట్టుదలగల యా పార్వతీ సమయము కనిపెట్టి తన యభీష్టమెఱిఁగిన తండ్రికి సఖులచేఁ జెప్పించి ఫలము సిద్ధించువఱకు తపస్సమాధి నుండుటకనుజ్ఞ వేడెను. గొప్పవాఁడైన తండ్రియును తన కుమార్తె కుఁదగిన యా యభినివేశమునకు సంతోషించి మెచ్చి పుత్రి చేయంబోవు తపస్సున కనుజ్ఞ యిచ్చెను. పిదప ఆగౌరి తపస్సు చేయుటకై వసించుట వల్ల ప్రజలలోఁ దన పేరుతో ప్రఖ్యాతమై నెమళ్లతో నొప్పు గౌరీశిఖరమునకు వెడలెను.

తమి ముప్పేటలు చిందులాడ నునుగందఁబూడ్చు ముత్యాల హా
రము కంఠంబునఁ దీసివైచియును, పల్చందోయిదావిళ్ల-శీ
ర్ణములై కొంగులు క్రుసక్కె, బాలరవిఁ బోల్ రంగౌచు చెంగావి-పు
ష్పముఁ బోల్ మెత్తనిచేల కొట్టుకొనిపోవన్ దాల్చె ధీరాత్మయై 4

ఎట్టులు దువ్విదిద్దుకురులీయుమ మోమున కందమిచ్చెనో
యట్టులె ముట్టికట్టుజడలామెకు నెక్కువయందమే యిడెన్
పట్టిన గండుతుమ్మెదల బారుల చేతనెగాక పద్మమున్
పట్టిన నాచుచేనయిన బాగుగ శోభిలుచుండునే గదా. 5

ఏచోట-నాగౌరి మువ్వటు ముత్యాల
మొలనూలు - దాలిచి మోదమొందె
అచ్చోట నిత్యంబు గ్రుచ్చి యొజ్జవడ రో
మము లుబ్బ ముప్పేట మౌంజిఁ దాల్చె
ఏచేయి మోవిని నెఱుపు పూనిస్తనాంగ
రక్తినొజ్జపడు పల్ బంతులాడె
ఆ చేయి దర్భలపోచ కోఁతలఁ బుండు
వడియును జపమాల వడిగఁ ద్రిప్పె

కరము విలువైనపొన్నుల దొరలరాలు
తన కురుల పూల నేయుమ తనువు కందె
ఆమె చేయితీవ తలాడమై పరుండుఁ
గ్రుమ్మకొనెడి కటికనేలఁ గూరుచుండు 6

చూడియెటు కుమారస్వామి చూడఁ దొలుత
జన్మగను వేసిపుత్ర వాత్సల్య ముడుప
నేరఁడో యట్టిమొక్కల గౌరి పెనిచె
ఘటకుచ పయస్సులను పోసి, కడు శ్రమించి 7

నివరిధాన్యంపుదోసిళ్ల నిడుచుగౌరి
ముచ్చిక యొనర్ప లేళ్లంత మచ్చికపడె
నంతగా మచ్చిక పడవాయాకు లెదుట
లేళ్ల కళ్లను తనకళ్ల తీలఁ గొలువ. 8

అభిషేకంబులు చేసి యగ్నిని పవిత్రాజ్యాదులన్ వ్రేల్చుచున్
శుభమౌ వల్కల ముత్తరీయముగ సంశోభిల్లఁ బల్ స్తోత్ర స
న్నిభపాఠాదులఁ జేయు నాయుమను మౌనీశుల్ గనన్ వచ్చి తా
మభినందింతురు: ధర్మవృద్ధులెడఁ బ్రాయంబేమి వీక్షింతురే. 9

సహజమౌ పూర్వమత్సరము విసర్జించి
    విద్వేషిజంతువుల్ ప్రీతి మెలఁగు
చనుదెంచు పాంథుల శ్రమవాప జలకణా
    ర్ద్రములైన పవనముల్ హాయివిసరు
దారుల కిరుప్రక్కఁ దలఁగక నిలుచుండి
    కళ్లతో లేళ్లు స్వాగతములిచ్చు
అరుదెంచు నతిథి కభ్యాగతులకుఁ జెట్లు
    పువులఁ బండ్ల నర్ఘ్యముల నొసంగు

క్రొత్తక్రొత్త కుటీరంబులఁ గొసరుమిగులు
నగ్నిహోత్రముల్ మండుచు హవిసు పొగల
వాసనలఁ జిమ్ముచుఁ బవిత్ర పఱచుచుండ
నా తపోవనము ప్రశాంతమయి దనర్చె 10

ఎప్పుడైతే మునుపట్లు చేసిన తపంబీధ్యానమున్ గాని యి
ష్టపు వాంఛల్ నెఱవేర్పఁ జాలవనుచున్ స్వాంతంబు నందెంచెనో

అపుడే గౌరి స్వదేహమార్దవమువై వత్యల్పమేనిల
క్ష్యపుఁజూపుంచక తీవ్రమౌ తపముచేయన్ జొచ్చెనవ్వేళలన్ 11

బంతియాటఁ లోఁగూడనే యింతివాడె
ఆమె మునులవర్తనఁగూడ నధిగమించె
నిజమ యుమమేను స్వర్ణాబ్జ నిర్మితమ్ము
కనుక సహజంబ మృదులము గట్టిదియును 12

నుండు నిప్పులమధ్యా గ్రీష్మంపువేళ
గౌరి శుభ్రస్మిత సుమధ్యా గూరుచుండి
కనుల నడ్గగించురవిప్రభను జయించి
యన్యా దృష్టిలేకయె సూర్యునరయసాగె. 13

అటులు రవికిరణంబుల నతితపించి
ఆమె మోము తామరపూవు నందమొందె
కేవలమ్మామె దీర్ఘమౌ క్రీఁగనులను
నలువు రేకయ మెలమెల్ల నలముకొనియె 14

అడుగకుండ మిన్నుననుండి పడిననీరు
విమలరసరూపుఁడౌ చంద్రు వెన్నెలలును
ఆమెకుం బారణావిధి యయ్యెఁగాని
వృక్షవృత్తికంటె మఱొకవృత్తి గాదు. 15

నల్గడల మింట మండుచున్నట్టి వహ్ని
నామె పంచాగ్నిమధ్యయై యట్లెయుండి
మండు వేసవి తుదఁగ్రొత్తమబ్బు తడుపు
నుర్వితోఁ గూడఁ బైపైకి నుబ్బఁజిమ్మె 16

మొదటన్ గుర్సిన వానచిన్కులు క్షణంబున్ నిల్చి కన్ఱెప్పలన్,
చెదరన్ మెత్తని మోవిఁగొట్టి, యటుపైఁ జన్మీఱువక్షోజన
త్పదవిన్ వ్రాలుచుఁజిట్టి గౌరివళులన్ బల్మార్ షికార్చేయుచున్
వదలం జాలక యెట్లొ తుట్టతుదకున్ గంభీర నాభింబడెన్. 17

శిలలన్ బండుచు, లేదె యిల్ సరిగదా, చెట్లేనిలేనట్టిచో
టుల వాసంబుగనుండి, వర్షములు బిట్టున్ వీడకే కుండపో
తలుగాఁబోయఁగ, మధ్యమధ్యను నిశల్ తద్గౌరి తాదృక్తపం
బులు వీక్షింపఁగ సాక్షులై మెఱుపుఁజూపుల్ నించునట్లొప్పెడిన్ 18

ఒడలు కొఱుకు మంచులగాలి వెడలుచుండ
నిండు పుష్యమాసపురేల నీళ్లనిల్చి
చక్రవాకాల కవ పరస్పరము విరహ
మంది యాక్రందనము చేయనరయుఁజాలి, 19

పద్మగంధమొలుకుచు—నిశిన్ వణఁకుచున్న
మోవి చివురాకుతో_మించు మోముతోడ-
మంచువానఁ దమ్మిసిరులు మాయనొప్పు
జలములకుఁ దమ్మిద్యుతికూర్చ సాగెనామె. 20

స్వాయముగనె రాలుపర్ణాల భక్షణంబె
తపసునకుఁ బరాకాష్ఠ; యా తన్వియట్టి
పర్ణములుకూడ వీడి తపంబుచేయ
నాప్రియంవదను అపర్ణయండ్రు బుధులు. 21

తమ్మితూడటు మృదులమౌ తనశరీర
మిట్టివ్రతముల మాడ్చి వాడించివైచి
ఆతపస్వులు కఠిన దేహములఁజేయు
తపములనుగూడ నామె యధఃకరించె॥ 22

ఇటు లా పార్వతి కఠోర తపమాచరించుచుండ శరీరము ధరించి వచ్చిన బ్రహ్మచార్యాశ్రమమో యనునట్లు కృష్ణాజినము మోమగదండమును ధరించి బ్రహ్మమయమైన తేజస్సుతో ప్రపంచము వెలిఁగింపఁజేయు వాఁడువలె నుండి ప్రౌఢవాక్చాతురిగలిగి జటాధారియైన యొక బ్రహ్మచారి ఒకనాఁడు ఆ తపోవనమునకు వచ్చెను. అపుడు అతిథులను సత్కరించు నా పార్వతి బహుమాన పురస్సరమైన సపర్యచేయుచు ఆతని కెదురు పోయెను. సమస్త ప్రాణులయెడ సమత్వబుద్ధితోనున్న చిత్తముగల వారికి

వపుర్విశేషముగల మహానుభావుల యెడ నాచరించు క్రియలు మిగుల గౌరవంబు గలిగియుండును గదా. అట్లు యథావిధిగ చేయఁబడిన సత్కారమును గ్రహించి యొకక్షణకాలము ఆగమనపరిశ్రమను బాపుకొని ఆయుమను ఋజువైన దృష్టితోఁ జూచుచు ఆవటువు సంభాషణ క్రమము వీడకయిట్లు అడుగఁ దొడఁగెను.

సమిధల్ దర్భలు హోమకర్మలకుఁ గష్టంబేమి లేకుండ ల
భ్యములౌనే, యుదకాలుగూడ విమలంబై స్నానపానాదియో
గ్యములౌనే, తపముల్ స్వశక్తికొలఁదిన్ గావింతుగాదే, శరీ
రమెయాద్యంబగు ధర్మ సాధనము, నిర్వర్తించు సర్వఁబిదే. 23

స్వయముగా నీరుపోసి పెంచంగఁబెరిగి
యడరు తీవియలు చివుళ్లు తొడిగెనొక్క.
లత్తుకను పూయ మాని చిరంబయయిన
నెఱవుగానున్న నీ మోవి నెవ్వపోలు. 24

చనువుచేఁ జేతిలో దర్భలను హరించు
లేళ్ళపయి నీమదిని నల్క లేదుగాదె
కలువ కనులదాన! యెవి చంచలవుఁగనుల
నీకనులఁ బోలియుండఁగ నేర్చుకొనెనొ 25

రూపం బాచరియింపదు
పాపము"నని చెప్పుమాట పార్వతి! సరియే
నీ పావనమగు శీలమె
తాపసులకును నుపదేశదంబగు సుదృశా!" 26

ఎట్లు నిర్మలములైన నీ పవిత్ర చరిత్రములచేత ఈ గిరిరాజు వంశ సహితముగా పవిత్రుడయ్యెనో అట్లు సప్తఋషులు చల్లిన పుష్పోపహారములచే నవ్వుచున్నవి వలెనున్న-స్వర్గమునుండి పడిన—యీగాంగజలములచేఁగూడ బవిత్రుఁడు గాలేదు ఉత్తమ భావముగల యో పార్వతీ ఇప్పుడు! నీవుఅర్థ కామములను నీ మనస్సున నంటనీయక ఒక్క ధర్మమునే గ్రహించి సేవిం

మము నుంటివిగాన నాకు ఆధర్మము ధర్మార్థకామములనెడి యీత్రివర్గములో సారముగాఁ దోఁచుచున్నది. ఓ సన్నతగాత్రీ! నీవు నన్ను విశేషముగా సత్కరించితివి. నన్ను పరునిగాఁ జూచుట యర్హముగాదు, సత్పురుషులకు మనీషులతోడి సాంగత్యము కేవలము ఏడు పదములచేఁ, గలుగునుగాన దానిని సాప్తపదీన మందురు. ఓతపోధనురాలా! నేను ద్విజుఁడనుగానఁ జాపల్యము హెచ్చు, నీవో ఎన్నియడిగినను చెప్ప నోర్పుగలదానవు. కనుక నేను ఒక్కవిషయము నిన్నడుగ నామనస్సు తొందరపెట్టుచున్నది. అది అంత చెప్పరాని రహస్యముగానిచో చెప్పఁ దగుదువు.

జననంబో తొలిబ్రహ్మయంత ఘనవంశంబు నందయ్యె. నీ
తనువా యొక్కెడఁ బ్రోవు వడ్డ త్రిజగత్సౌందర్య సౌభాగ్య, మిం
కను నైశ్వర్యసంగతైతె వెదకంగా నక్కఱలేదు, నీ
వి నవఁ జౌవయ, నింతకంటెఁ దపమేదే నింకసాధించునే. 27

మానవతులకు సహియింపరాని కష్ట
మేదయినఁ గల్గుచో నిట్టివృత్తి గలుగు
నెంత చింతించినను నాదు హృదయమునకు
నట్టి దెదియుఁ గృశోదరీ! తట్టకుండె. 28

ఇట్టి యాకృతి ధిక్కృతి నెనయరాని
దెట్టు లవమానమగుఁ దండ్రియింట సుభ్రు!
చెప్పు పరులు నీపయి చేయి చేసికొంద్రె
సర్పమణి సూచికెవరు చేఁజాపఁగలరు. 29

ఎందుకని ప్రాయమున నగలెల్ల వీడి
కోరి ముసలితనపు నార చీర తాల్తు
విశద చంద్రతారకలొప్పు నిశ మఱెప్పు
డేనుదయపు టనూరున కేర్పడునొకా. 30

స్వర్గసుఖము గోరుదువ, యీ శ్రమయు వృథయె
తెలియుము భవత్పితృ భువులు దేవభూము,

ఇంక వరుని గోరుదువ, చాలింపు తపము,
వెదకునే రత్న; మదె యెందు వెదకఁబడును. 31

నీదు వేడి నిట్టూర్పులున్ దెలుపుచుండె
నాదుమనసా సంశయములో నీదులాడు
ఉర్వి ప్రార్థింపఁ దగువాని నెందుఁ గాన
ఇంక నీవు ప్రార్థింప లభింపఁడెటులు. 32

మురువౌ నల్లని కల్హారింపగు చెవిన్ జెన్నారు నీచెక్కులన్
చిరకాలంబున నుండి చింపిరగుచున్ ప్రేలాడుచున్ నేడు ని
వ్వరిమొల్కల్ కొనలట్టు లీజడలుపస్సైయుండి యల్లాడఁగన్
బరికింపంగల క్రూరుఁ డేయువకుఁ డెవ్వాఁడో గదా యయ్యారే 33

సుంతవంకర కనురెప్ప సొంపు లొలుక
చతురతఁగను నీ కనులకుఁ జాలసేపు
స్వముఖమును లక్ష్యముగ నొనర్చని యభాగ్యు
నీ ప్రియు సురూప మద దగ్ధునిగఁ దలంతు. 34

గౌరి! యెంతకాలంబిట్లు కష్టపడెదు,
బ్రహ్మచర్యాశ్రమాప్త తపఃఫలంబు
గలదు నాకున్, దదర్థ భాగంబుచేత
త్వదభిలాషపొందు, మెఱుంగఁ దలఁతు నతని. 35

వ॥ అని యిట్లు తనంత తానుగావచ్చి యావటు వడిగినను ఆమె తన మనస్సులోని వరుని గూర్చి చెప్పక తన పార్శ్వమున నున్న సఖురాలి వైపు కాటుక మాటయె యెఱుఁగని తనకనులను త్రిప్పిచూచెను. అపు డా సఖురాలు ఆ వటువుతో నిట్లనియె. "ఓయి సౌమ్యా! నీకు ట్టి కుతూహలమే కనుక ఉన్నచో వినుము' వేడి యెండను నివారించుటకై తామరపువ్వును గొడుగుగా పట్టినట్లు ఈమె తన తనువును ఎందుకై ఇట్టి కఠోరతపమునకు సాధనముగాఁ జేసెనో చెప్పెదను, అమితైశ్వర్యముగల నలువురు దిక్పాలురను త్రోసివైచి మన్మథుని భస్మము గావించుటవలన రూపసౌందర్యముచే

హరింపరాని పినాకపాణిని ఈ మానవతి పతిగా పొందఁగోరుచున్నది. పూర్వము సహింపరాని రుద్రుని హుంకారముచే మరలి పుష్పాయుధుని మూర్తి నశించిపోయినను ఆ మన్మథుని పూవు ములికి కొన పురరిపుని సోకక వెనుకమరలి హృదయమున లోతుగా గ్రుచ్చుకొని ఈమెను బాధ పెట్టెను.

అదియే యాదిగఁ దండ్రియింటహరుపై నత్యంతమున్ బెంగతో
నుదుటన్ గంధపుఁ బూఁతలన్ మురికివైనున్మంగురుల్ వ్రేలఁగన్
మదిలో గ్రుక్కుచు, ముద్దగట్టి శిశిరంబౌ మంచుటావేదులన్
బదె పన్నుండియు నీమె పొందదు సుఖం బావంతయే నెప్పుడున్. 36

భవుని త్రిపుర జయాదులు పాడుతజెని
గద్గద గళానఁ దొట్రిల్లి కదలునుడులఁ
జాలసార్లీమె సంగీతసఖులఁ గిన్న
రేటకన్యల మిపులనేడ్పించె వనిని. 37

ఈమె రాత్రుల తెలవాఱు జాముసంచు
క్షణము కన్నులు మూసి మేల్కనుచు వేగ
"ఓయి నీలకంఠా! యెందుపోయె"దనుచు
వట్టిమెడలోనఁ జేతులువైచి గ్రుచ్చు 38

"ఈవు సర్వగతుఁడవని యెంత్రుబుధులు
ఈ వొనినుఁగోరు నీమెను నెఱుఁగవైతి"
వనుచు నీ ముద్దరాలు రహస్యముగను
వ్రాసి చంద్రమౌళిని దూఱివగచుచుండు. 39

ఇంకనా జగత్పతిఁబొందు నేయుపాయ
మెఱుఁగకుండుట విధిలేక యీమె యిట్లు
జనకు ననుమతిపొంది యీ వనమునకును
వచ్చి మాతోడఁగూడి తపస్సొనర్చు. 40

ఈమె స్వయముగఁ బాతి పోషింపఁ బెరిగి
యీ తపమునకు సాక్షులౌ వృక్షములును

గాయగాచి ఫలించునుగాని, సఖికి
హరునిపయి గోర్కెయు మొలకయైనఁ గనదు. 41

తపములంజికిృ, కన్నీళ్ల తడవుచుండ
సఖులచేఁ జూడఁబడెడి మాసఖిని కోర
దొరకని హరుండెపుడు దయనరయు నెఱుగ,
వానలేకెండు నాగేటి వానవోలె. 42

శైల సుతభావమెఱిఁగిన సకియ యిట్లు
స్ఫుటముగాఁ దెల్ప నైష్ఠిక సుందరుండు
ఓసి! యింతేన మఱి పరిహాసమా! అని
తనముదముగాన రానీకయనియె నపుడు. 43

వ॥ అట్లు అనుటయు వేళ్ళ ముడుచుకొన్నముంజేతిలో స్ఫటికముల రుద్రాక్ష మాల నుంచికొని ఆ గిరిరాజపుత్త్రి చాలసేపటికి ఎట్లో మాటలు తెచ్చుకొని మితాక్షరములతో నిట్లనియె "ఓయి వేదవిద్వరా! నీవు విన్నదంతయు సరియె ఈ జనము మహోన్నతపదవి నధిష్ఠింప నుత్సుకురాలై యున్నది. ఈతపస్సంతయు అందుకే. కోరికలకు పొందరానిదన్నది లేదుగదా." అని యనఁగా నా కపట బ్రహ్మచారి యిట్లనియె"

తగని వస్తువుకై పట్టుదలవహించు
గౌరి! పెండ్లి పసుపుత్రాడు గట్టు నీది
చేయి యిది, పాముచుట్టిన శివుని చేయి
యిదె మొదలుగఁ గ్రొత్తగ గ్రహించి యెటులుసైచు. 44

పోని న్యాయముగ నిదె తలపోయు మీవె
కొదమయంచ లద్దిన పెండ్లికూతు వలువ
కాఱు నెత్తుటి చక్కల గజపుతోలు
ఇవ్వి రెంటి కొప్పునె యోగమెప్పుడేని. 45

నాలుగిండ్ల భవంతుల-పూలపైని
నడవఁదగు నీదుపారాణి యడుగుకాళ్లు

శవపువెండ్రుకల్ చెదరు శ్మశానవాటి
నుంచుటకుఁ బగవాఁడేని యొప్పుకొనునె. 46

విషమనేత్రుకౌఁగిలి లభింపవచ్చుఁ
గాని యింతకంటె నయుక్తమైనదేది
మంచి గంధపుఁ బూతల మించు మేన
నాతఁడింత బూడిదను బూయంగలండు. 47

అది నీకిక నొక యుపహాస్యమొసఁగు
పట్టపేనుఁగెక్కఁ దగినట్టి నీవు
భవుని యా ముదుసలి యెద్దుపైని నెక్క
నవ్వుకొందురు నిన్నుఁ గని జనంబులెల్లఁ. 48

పలు కళల చంద్రుని కళతోఁ బాటెయింక
ఈ భువన నేత్ర కౌముది నీవుగూడ
వికృత నేత్రుని మీఁది కోరికను బట్టి
జాలిపడఁదగు దానవై గ్రాలెదిపుడు. 49

మేనొ విషమాక్షము; కులంబొ కానరాదు;
ఆ దిగంబరు భాగ్యంబొ యఖిలవిదిత;
మరియు బాలమృగాక్షి! యేవరుల వెదుక
దగినదొకటేని ముక్కంటిఁదనరె నొక్కొ. 50

పనికిమాలు కోరికనుండి మనసు త్రిప్పు
మట్టివాడేడ! నీవేడ! యమలగాత్రి!
శ్రుతి విహితమైన సత్క్రియన్. సుజనులెందు
ఆ శ్మశానశంకునకు నాచరింత్రె॥ 51

పార్వతి వటువునకు హరుని మహిమతెల్పుట

వ॥ అని యిట్లు లాద్విజుండు ప్రతికూలముగా పలుకగా, నదురుచున్న యధరముచే దనలోని కోపము వెల్లడి చేయుచు నా పార్వతి, కనుబొమ్మలు వంచి కనుగొలంకు లెఱ్ఱవడ నా వటువుతో నిట్లనెను.

ఇటుల నీవన్న పలుకుల నెంచిచూడ
హరుని సరిగ నీ వెఱుగమి యెఱుకపడియె
ఎం దసామాన్యమై, హేతు వెఱుగరాని
యా మహాత్ముల చరిత-ద్వేషింత్రు జడులు॥ 52

ఆపదలకు ప్రతిక్రియ నరయువారు
కోర్కె గలవారు శుభములఁ గోరుచుంద్రు
ఆశ లేక జగద్రక్షయైన భవుని
కిట్టి యాశోపహత చిత్త వృత్తులేల॥ 5౩

ఎదియు లేని వాడయ్యు సంపదలకిల్లు,
కాటినుండు నైనను, త్రిలోక ప్రభుండు
భీకరుండయ్యు శివుడని పిలువబడును
ఆ పినాకి యాథార్థ్యము నరయలేరు॥ 54

పెట్టుకొనెనో భూషలు, పాము చుట్టుకొనెనో
దువ్వలువె గట్టునో యేన్గు తోల్ వయిచునో
పుఱ్ఱె తాల్చునో శశికళల్ పూసికొనునో
ఎదో విశ్వాత్మ మెయి నిశ్చయింపలేము॥ 55

అతని మేని సంపర్కంబు నందికాదె
కాటిబూడిద మంగళకరమెయయ్యె
ఆరయు, నృత్యాభినయముల నవనిఁ బడిన
బూడిదనొ దేవతల్ మౌళి బూసికొంద్రు॥ 56

సంపదలు లేక, యెద్దుపైఁ జనుచునున్న
భవుని కాళ్ళపైఁ దన మౌళి వ్రాల్చి వేళ్ళ
విరియు మందార సుమధూళి నెఱుపుచేయు
మత్త దిగ్గజ మెక్కిన మఘవుడెవుడు॥ 57

చెడిన యాత్మగలుగు నీవు శివునిపైని
చెడ్డ చెప్పుచును నిజంబె చెప్పినావు

ఎవనిని స్వాయంభువునకు హేతువం(ద్రొ
యతని పుట్టువు నెవరైన నరయగలరె॥ 58

పోని యిటు వివాదంబేల స్థాణుగూర్చి
యెటుల నీవు వింటి వదెల్ల నట్లె యగుత
నాదు చిత్తంబొ తద్భావమయమె యయ్యె
ఎందు స్వేచ్ఛా చరులు పరనింద గనరు॥ 59

ఇతని సఖి! అవు నీ వటుండింక నేదొ
కదుపదలచి పై పెదవిని మెదపుచుండె
ఎత(డిటు మహాత్ములదూఱు నతడె గాక
వాని నిందలున్ వినువాడు పాపి యగును॥ 60

పోనిలే నేను యిటనుండి పోదు ననుచు
బాల కదలె బయ్యెట నారబట్టజాఱ
అంత శివుడు చిర్నవ్వులు దంతకాంతి
మఱియు మెరయింప నా గౌరికరము పట్టె॥ 61

అతనిన్ జూచి వణంకుచున్ గిరిజ శావైక్యంబునన్ జెమ్మగి
ల్లు తనూవల్లికతోడ, పోవుటకు గాలున్ బైకివే యెత్తి యా
గతి నిల్వంబడి—కొండయడ్డుపడ మార్గంబందు, వెన్వెన్కవై
పు తటాల్నన్ దిరుగాడు పెన్నదివలెన్ బోలేదు నట్లుండదున్॥ 62

నేటినుండి వినమ్రాంగి! నీకు దాసు
డయితి; నీదీక్ష నను కొనివయిచె ననుచు
శశిధరుడన గౌరియు దపశ్శ్రమను బాసె
శ్రమ ఫలింప నదె మఱి నూత్నముగ మాఱు॥ 63

ఇది

అయిదవ సర్గము

కుమారస్వామి జయము

ఆరవ సర్గము

హరుఁడు హిమవంతునిదగ్గరకు సప్తఋషులఁ బంపుట

వ॥ అంత పార్వతి విశ్వరూపుడైన శివునికి "పర్వతాధిపతి యయిన తండ్రి హిమవంతుడు కన్యాదానము చేయునట్లుగా ననుగ్రహింప వలయు" నని సఖిచేత సందేశమంపెను.

ఆమె సఖిచేత సందేశమంప మదిని
ప్రియునియెడల నిశ్చలు రాలెయయి వెలింగె
దరి వసంతుని గని మెచ్చి విరియఁబూసి
కూయు కోయిలచే మావికొమ్మవోలె॥ 1

అంత నాస్మర శాసనుండట్టె యనుచు
మాటయిడి, మెట్టొయుమవీడి, మనసులోన
సరిగ జ్యోతిర్మయులయిన సప్తఋషుల
సన్నిధికిరాగ స్మరియించె సత్వరంబ॥ 2

ఆ తపోధనులంతట నాకసమును
స్వీయ తేజస్సుతో విరాజిలగఁ జేసి
యా క్షణంబ యరుంధతి తమ్ము ననుసరింప
నరుగుదెంచి మోకరిలిరి హరునిముందు॥ 3

తీర మందార పూల్ మీఁజ దిగ్గజ మద
గంధియౌ సురగంగయందు మునిగి
ప్రస్రవించు సురద్రు లటు హేమ వల్కలా
క్షమణి మాలలు ముత్తె జందెమూని
క్రింది కల్పాములంవి కేతువు శిఖవంచి
పూష సాక్షాత్తుగ మ్రొక్కిచూడ

ప్రళయాన నుద్ధరింపఁ బడిన ధరతో మ
    హావరాహపు దంష్ట్రి నాశ్రయించి
సృష్టి పిదప, బ్రహ్మ పిదప నెల్ల జగము
పూర్వ సృష్టి కర్తలనుగఁ బొగడుచుండ
ప్రాక్తన విశుద్ధ తపములు పండ
ఫలముల ననుభవింత్రు సప్తర్షు లెపుడు॥ 4

అట్టి సప్తర్షులకు మధ్యయందు నిలిచి
సాధ్వియౌ నరుంధతి భర్తృ చరణపద్మ
యుగళిఁ జూపుంచి సాక్షాత్తె యుదయమైన
యా తపస్సిద్ధివలె కడు నలరుచుండె॥ 5

వ॥ అపుడా యీశ్వరుండు ఆ యరుంధతిని కొంచెమును భేదము లేకుండ సప్తర్షులతో పాటు, గౌరవముగా జూచెను. ఈమె స్త్రీయని వీడు పురుషుఁడు అన్నది గౌరవము చూపుటలో ప్రమాణ మేమాత్రమునుగాదు. సజ్జనులకు సత్ప్రవర్తనమె పూజింపఁదగినది. ఆ యరుంధతీ దర్శనమువలన శంభునకు భార్యా స్వీకారము విషయమై ఆదరమెక్కువయ్యెను. ధర్మయుక్తమైన క్రియలకు పతివ్రతలగు స్త్రీలే మూలకారణము గదా. పార్వతిని గూర్చి ధర్మయుక్తమైన భార్యా స్వీకరణము నీశ్వరుఁడు గ్రహింపఁగా నదివఱకు చేసిన యపరాధముచేత భయపడిన మన్మథునకును మనస్సులో ఊరట కలిగెను అంత సాంగవేద ప్రవక్తలైన యా మునులందఱు జగద్గురువైన యా యీశ్వరుని పూజించి సంతోషముతో పులకితగాత్రులయి యిట్లనిరి.

సప్తర్షులు హరుని స్తుతించుట

అనయ మొనరించు వేదాధ్యయనములకును
అగ్నిలో యథావిధి వ్రేల్చు నాహుతులకును
ఎప్పుడు నిష్ఠతోఁ గావించు తపములకును
నేఁడు గద లభించె ఫలంబు నిన్నుఁ గాంచ॥ 6

సువిహిత కర్మలు పండెను
భువనేశుండవగు నీ విపుడు మముఁ దలచి యె

ష్టివయిన వాంఛల కందని
భవద్ధృదయ పీఠి నిల్పు భాగ్యంబిడుటన్॥ 7

ఏ నరుఁడు నిన్నుఁ దలఁచునొ
యా నరుఁడే ధన్యులందు నగ్రేసరుఁడై
యైనపుడిఁక బ్రహ్మమునకు
యోచిపి నీవు దలఁచు నరు నూహించెదిదే॥ 8

నిజముగ పేమఱ్చని కం
టెఁ జంద్రుకంటె నీకఁబైనె నెగడుదు మైనన్
అజుఁడవు నీవు దలఁచి ద
యఁ జూప పైకరిగితి మన్నిటికంటెన్ 9

ఆత్మ మమునెంచి మన్నించి నందు వలన
ఎందు మము మేమె మన్నింతు కొందు మెప్పుడు
ఉత్తములు మన్ననలు చూపుచుందు రపుడు
స్వగుణముల యెడ తఱుచు విశ్వాస మొదవు 10

ఓవిరూపాక్ష! మమ్మెల్లు నీవు తలఁప
నెంత సంప్రీతి గలిగెనో యిప్పుడద్ది
నీకు వచియింపఁ గలుగుదు మెట్లు? తెలియు
దఖిల జీవుల కీవంతరాత్మవు గద॥ 11

భర్గ! సాక్షాత్తుగాఁ జూడఁ బడితి విప్పుడు
నిన్ను మేము వాస్తవముగం దెలియలేము
ఇదె యనుగ్రహముంచి నిన్నెఱుఁగఁ జెప్పుమ
ఇందు మా బుద్ధి పథముల కందనీవు॥ 12

దేనితో నీవు వ్యాక్తాకృతిని సృజింతు
దేనితో మఱి నీవు దానిని భరింతు
సరియె మఱి దేనితో దాని సంహరింతు
ఇందులో నేది నీభాగ మెఱుఁగఁ దెలుపుమ 13

పోనిలే దేవ! గొప్పదై పొలుమనిట్టి
విందు ప్రార్థనయట్లులే యుండనిమ్ము
ఈవు తలపోసినందుచే నేగుదెంచు
నట్టి మేము చేయునదేదో యానతిమ్ము॥ 14

హరుఁడు సప్తర్షులను హిమవంతునిదగ్గరకు పంపుట

వ॥ ఇట్లు ఆ ఋషులు విన్నవింపఁగ విని యా పరమేశ్వరుండు తన శిరస్సు నందలి చందురుని సన్నని వెన్నెల రేకల కాంతిని తన విమలమైన పలు వరుసలకాంతి కిరణములచే నింకను వర్ధిలఁ జేయుచు నిట్లనియె.

మీర యెఱుఁగుదురే కదా మేము చేయు
పను లెవియు స్వార్థయుతము గావనెడి మాట
నా యెనిమిది మూర్తులచేత నా ప్రవృత్తి
యిట్టిదని సూచితమయంచు నెఱుఁగు జగమె॥ 15

దప్పికలచేఁ బొగిలి జలదమును దమిని
గాంచి కడు వృష్టికై చాతకము వోలె
రాక్షసులచేతఁ గష్టముల్ పడయుచున్న
సురలు, యాచింత్రు సంతతికొఱకు నన్ను॥ 16

ఇందుచేత సంతానంబు పొందుకొఱకు
పార్వతిని స్వీకరింప భావమునఁ దలఁతు
హవిసు భుజియించునట్టి యా యగ్నికొఱకు
అరణిని యజమానుఁడు పొందునట్లు లిపుడు॥ 17

కనుక మాకై హిమాద్రి దగ్గరకుఁ బోయి
పార్వతిని మీరు యాచింప వలయు నిపుడు
ఎందు సుజనులు చేయు సంబంధ విధులు
నెంత మాత్రము విక్రియ చెంతఁబోవు॥ 18

వ॥ ఉన్నతుఁడును స్థిరుఁడును సకల భూభారమును వహించువాఁడును నగు హిమవంతునితో సంబంధమును గోరు నేనును వ్యామోహములేని కృతార్థుఁడ ననియు తెలిసికొనుఁడు.

అద్రితోఁ గన్యకొఱకిట్టు లనఁగవలయు
ననుచు మీకిప్పు డుపదేశ మనవసరము
మీ సదాచారములె శ్రుతి స్మృతులె యనుచు
సజ్జనులు చెప్పుచుందురు గాదె యెపుడు॥ 19

ఆర్యులారా లరుంధతికూడ నచటి కేగి
యవసరమగు సాయము చేయ నర్హురాలు
తఱచుగా నిటువంటి కృత్యములయందు
ఈదృశ పురంధ్రులె ప్రగల్భలై దనర్తు॥ 20

కనుక దేవకార్యము సిద్ధికయి హిమాద్రి
దరికి నోషధి ప్రస్థాఖ్య పురికిఁ జనుఁడు
ఈ మహా కౌశినది పడు భూమి దరిని
మరల మనకు సమాగమ మగునుగాక॥ 21

అఖిలంబౌ యములందె యగ్రసరుఁడౌ నాశర్వుఁడే పెండ్లి కు
న్ముఖుఁడై పోవఁగ, లెక్కయేమి మనకన్నున్, బ్రహ్మ సంతానమై
నిఖిలా దర్శులెయైన సప్త ఋషులున్-గేహస్థులై స్త్రీని స
న్మఖ ధర్మాంగిఁగనైనఁజేసిన తపన్ వర్ణించి నా రత్తఱిన్॥ 22

వ॥ పిదప 'సరె అట్లె' అని యా సప్తర్షులు ఓషధి ప్రస్థపురి వైపుగా బయలుదేఱిరి. భగవంతుండగు శంకరుండును ఇదివఱకుఁ దానున్న స్థానమునకు చేరెను.

ఓషధి ప్రస్థపుర వర్ణన

ఆ మహర్షులును మనోవేగముతో కరవాలమువలె నీలమైన యాకాశమున కెగిరి యోషధి ప్రస్థ పురమును చేరిరి. ఆ పట్టణమో—

మ్రోగుచు పొంగుగాంగలహరుల్ పురినల్గడఁ గందకంబులై
తూగుచుఁ గొండ పెంధరులఁ దోగుచు యౌషధులుం వెలుంగులై
బాగుగఁ బెద్దకెంపుగమి ప్రోవయి కోటకు గోడయైతగన్
ఈ గతిఁ బ్రోలు రక్షణల నెంతయు నిండియు రమ్యమే యగున్॥ 23

అట జన్మించిన యేనుఁగుల్ దుమికి సింహాలన్ జయించున్ ద్రుటిన్
అట నేర్పడ్డ బిలంబు లుత్తమములౌ నశ్వాల పుట్టిండ్లై య
చ్చటి యా పౌరులు సిద్ధ కింపురుష యక్షాదిత్యా గంధర్వులే
అట స్త్రీలో వనదేవతల్ గృహములో యందాల మబ్బుల్ గుహల్। 24

హిమ శృంగంబుల ప్రాలు మబ్బు తెరతో నింపారు నా యిండ్లలో
ని మృదంగధ్వని, మేఘ గర్జనల సందేహంబు తోపింపఁ దా
శము, లింపౌలయలున్, బయల్ వెడలి సుశ్రావ్యంబులై యొప్పు భా
వములం బుట్టిన సంశయంబులను మాపంజాలు నవ్వీటిలో॥ 25

పురజను లాదరమున నే
ర్పఱచకముందె, చిఱుగొమ్మలఁ గదలు చీనాం
బరయుత సురతరులె మం
దిర దారువుల ధ్వజలక్ష్మిఁ దీర్చును బురిలో॥ 26

అందు రాత్రుల స్ఫటిక హర్మ్యముల యందు
పానగోష్ఠి ప్రదేశాలఁ బ్రకట గతుల
ద్యుతులఁ జిమ్ము నక్షత్రములు ప్రతిఫలింప
పువ్వుల యుపహారమ్ముల పోల్కి మెఱయు॥ 27

రాత్రులను గూడ మబ్బులు గ్రమ్మియందు
దుర్దినాల్ చేసినను నోషధులు వెలుంగ
ప్రియులఁ గలయ నేగు నభిసారికలు, గతులు
బట్టబయలు కాఁగ నెఱుఁగ రెట్టితమము॥ 28

జవ్వనమె కాని యాపురిన్ జరయెలేదు
సుమశరునికంటె నట వేఱె యముఁడు లేఁడు
స్మృతి యెఱుఁగక పడియుండు స్థితియు నచట
ప్రియులు విహరింప మైమఱపించు నిద్ర॥ 29

కనుబొమలు ముడిచి పెదవులు కదలుచుండ
నునువు మెత్తని ప్రేళ్ళ తర్జనలొనరిచి

కసరి యుల్కు కామిను లనుగ్రహముచూపు
వఱకుఁ జేయుదురటఁ బ్రియుల్ ప్రార్థనములు॥ 30

కల్పవృక్షాల నీడ సంగములు మఱచి
యటఁ బరుండు విద్యాధర యాత్రికులకు
నవల నెత్తావు లొలికించి హాయిగూర్చు
యొప్పు గంధమాదనగిరి యుపవనములు॥ 31

వ॥ అట్లె హిమవంతుని పురమును ఆ మునీశ్వరులు కనుఁగొని స్వర్గము
నకై తపములుచేసి సంపాదించిన సుకృతంబును తమ వ్యర్థ ప్రయ
త్నముగఁ దలఁచిరి. చిత్రమునందలి యగ్నిహోత్రంబులు వోలె నిశ్చలులై
జటాభారములుగల యా సప్తఋషులు వేగముగా ఆ గిరిపురమును ముఖము
లెత్తి ద్వారపాలకులు చూచుచుండఁ బ్రవేశించిరి.

ఎంచి పెద్దలముందుగ నుంచికొనుచు
ఆకసమునుండి దిగెను సప్తర్షపంక్తి
జలములోఁ బ్రతిబింబించి యలరుచుండి
భాస వెదఁ జల్లు సూర్యుల పంక్తి వోలె॥ 32

కడు పారముచే గురువా
నడుగుల నుంచుచు నడకల నుర్విని హిమవం
తుడు వంచుచు నర్ఘ్యము ముం
దిడి దూరమునుండె వారి కెదురేగె వడిన్॥ 33

జేగురురంగధరముతో
బాగ పెరుగు దేవదారు బాహావళితో
వ్రేగగు ప్రకృతి శిలాహృది
రాఁగ హిమాద్రియె యతఁడని ప్రకటంబయ్యెన్॥ 34

విధియుత సత్కారవు స
ద్విధు లొనరించి స్వయముగఁ బథిని జూపుచు నా
ప్రథిత సుకర్ముల సంయమ
నిధుల వడిఁ బ్రవేశపెట్టె నెఱి నంతిపురిన్ 35

ఇందు వేత్రాసనంబుల సర్వ ఋషులఁ
గూరుచుండఁ బెట్టియుఁ దాను గూరుచుండి
క్షితిధరేశ్వరుఁడు దోసిలి మొగిడ్చి
వినయ నమ్రుఁడై వారితో ననియెనిట్లు॥ 36

హిమవంతుఁడు సప్తర్షులను వచ్చిన కార్యమడుగుట

అనుకొనకయె మీరిట్లు
చను దెంచుట మబ్బులేక జలములు కురియు ట
య్యెను, పూవులు పూయకె చె
ట్లును గాయలుగాచి పండుటయ్యెను దలఁపన్॥ 37

ఇటుల మీరనుగ్రహము చూపుటను బట్టి
మూఢుఁడను జ్ఞానవంతునిఁ బోలినట్లు
మది నయోమయుఁడ స్వర్ణమయుఁడఁ బోలె
నవనినుండి స్వర్గము నెక్కినట్లు తలఁతు॥ 38

ప్రాణుల నిఁకనుండియె పవిత్రమ్మొనర్పఁ
జేరఁగాఁ దగ్గవాఁడనై పేరుగాంతు
ఎట మహాత్ములు పాదంబులిడి చరింత్రొ
దానినే సర్వజనులు తీర్థంబులంద్రు॥ 39

నాకనది నెత్తిఁ బడుఁ గ్
మీ కాళ్ల గడిగిన నీళ్ళు నెత్తిని దాల్పన్
నాకాయము పూతమ్మయి
నాకీ జన్మము సఫలమయి దనర్చెను రెంటన్॥ 40

వ॥ రెండు విధములుగానున్న నాశరీరముకూడ అందలి జంగమరూపము మిమ్ము సేవించుటకును వరరూపము మీయడుగులక్రింద అంకితమై యుండుటవను విభజింపబడి మీ యనుగ్రహము కలది యయ్యెనని తలంచెద. ఇట్లు మీ యనుగ్రహంబునఁ బొంగిపోయిన సంతోషముతో నిండియున్న నాయంగములు దిగంతములవఱకు వ్యాపించియుండియు ఇంత ప్రపంచములోఁ గూడ

నిముడరానివై యున్నావి. బ్రహ్మతేజస్సుతో వెలుంగు మీ దర్శనభాగ్యము చేతఁ గేవలము నా గుహలలోని తమస్సేగాక యీరజోరూపుఁడనైన నాలోని యజ్ఞానముగూడ అంతరించి పోయినది. నేనేదైన చేయవలసిన దన్నదుండు నని యనుకొనను. అట్టిది ఎట్లు సంభవించును, మీరిక్కడకు వచ్చుట నన్ను బవిత్రునిఁ జేయుటకే యని యనుకొందును. అయినను ఏదైనను కొంచెము ఆజ్ఞాపింప మీరు అర్హులరు. సేవకులెప్పుడు ప్రభువులై యుండువారియెడ ఏదైన నియోగించుటయే యనుగ్రహముగా గలవారై యుందురుగదా. ఇదిగో మేమిక్కడ మీయాజ్ఞ నెఱవేర్ప సిద్ధముగా నుంటిమి. ఈమె నా భార్య మా కులమునకు జీవితమైన కన్యయిదిగో. చెప్పుఁడు ఏది మేము చేయవలసి యున్నదో. మీకు బాహ్యావస్తువులందు ఆస్థలేదు గదా, అని యిట్లు హిమాల యుండు వచియించుటయు, దానినే మరల గుహయందు వ్యాపించిన ప్రతి ధ్వనిచే రెండుసార్లు హెచ్చరించిన వాఁడువలె నుండెను. అంతనా ఋషి వర్యులు ఆలకించి చెప్పవలసిన విషయములను సందర్భోచితముగాఁ జెప్పు వారిలో అగ్రగణ్యుఁడైన యాంగీరసుని కార్యము నివేదింప ప్రేరేపింప నపుడాతఁడు శైలరాజుతో నిట్లనెను.

ఆంగీరసఋషి హిమవంతునితో నతనిపుత్త్రి పార్వతిని హరునికిచ్చి వివాహము చేయుమని చెప్పుట

ఇది యెల్లన్ సీకుం దగి
నదియేయగు, నింతకంటె నయినను నీయం
దధికమె సుమి యెట్లన నీ
మదివలె నీ శిఖరములును మఱి యున్నతముల్॥ 41

స్థావర రూపుఁడవగు ని
న్నా విష్ణువుగా వచియింతు రది సత్యంబౌ
నీవో సచరాచర భూ
తావళికిన్ గుక్షివగుచు నాశ్రయము గదా॥ 42

నీ వెకనుక భూతల మూ
లావధి దాకను క్షితితలి కాధారమవై

కావేన్ శేషువెటు మృదు ఫ
ణావళితో భువి ధరింప నగునో చెపుమీ॥ 43

ఎడతెగని యమలపూరం
బెడర సముద్రపు టలలటు లడ్డబడకయే
వెడలుచు నాకీర్తులు నదు
లడరి యమలయి భువనముల ననఘమొనర్చున్॥ 44

పరమేష్ఠియైన విష్ణువు-
చరణమున వెడలి యెటు గంగ శ్లాఘింపఁ బడెన్
ఇరుజన్మను నెత్తగ నీ
శిరమున వెడలి యటె గంగ శ్రేష్ఠమెయయ్యెన్॥ 45

దివిపై బ్రిక్రమ్రలఁ గ్రిందం
ద్రివిఁగ్రమత యత్నమున నిండిన హరికె
ట్టి విధమగు మహిమగల దా
ప్రవర మహిమయైతె నీకు స్వాభావికమే॥ 46

క్రతుభాగము పొందెడు దే
వతాళి మధ్యమపదంబు పడసిన నీచే
అతియెత్తగు మేరుగిరి యు
చిత హేమశిఖరము వృథగఁ జేయంబడియెన్ 47

స్థావరమగు దేహంబున
నీవు సమస్త కఠినతయు నింపితి వింకన్
ఈవిమల భక్తి నమ్రం
బౌ వపువౌ సుజనుల పూజ కుపయుక్తంబౌ॥ 48

ఏది అణిమాది సిద్ధులు గలిగి, యింకొక పురుషుని సోకక, అర్థ చంద్రరేఖతో శోభిల్లి, ఈశ్వరుఁడనెడి గొప్పపేరు పొందియున్నదో

ఏది పరస్పరము కలిసిన సామర్థ్యములు గల భూమి మొదలైన యష్ట మూర్తులతో—ధరింపఁదగిన యీ విశ్వమునంతను మార్గమందు రథము వలె ధరించుచున్నదో

ఏది సర్వక్షేత్రజ్ఞుఁ డందుండి. యోగులచే లోలోన నన్వేషింపఁబడుచు, జన్మింపెదమను భీతిలేని మోక్షపదవిగా మనీషులచేఁ జెప్పఁబడు చున్నదో

ఇట్టి యాదిశక్తి సమస్త విశ్వముల కర్మలకు సాక్షియై పరము లొసంగెడి శంభుఁడు మాయందు సంక్రమించిన మాటలతో నీ పుత్రిని సాక్షాత్తుగా నర్థించుచున్నాడు

అర్థమును వాక్కుతోఁ జేర్చు నతని నింక
నీ కుమార్తెతోఁ గలుపఁగ నీవ తగుదు
తగిన భర్త హస్తంబునఁ దనదు కన్య
నప్పఁజెప్పి తండ్రి యశోధన్యుఁ డగును గాదె 49

స్థావర జంగమము లయిన
యీ విశ్వము లందు వెలయు నెల్లను ప్రాణుల్
భావింపు నీమెఁ దల్లిగ
నీ విశ్వములకుఁ బితగదె యీశ్వరుఁ డెపుడున్ 50

మొదటన్ శితికంఠునకు వి
బుధులు నమస్కారములను బొనరించియునా
పిదప నీమె పదాబ్జము
లందము శిరోమణులచేత రంజించెడుతన్ 51

ఉమ వధువు, నీవు దాతవు
ఉమ నడిగెడి యాచకులుగ నుంటిమి మేమో
ఉమకు వరుండో శివుఁడు, ని
విమల కులము వృద్ధికొరకు విధియిదె వెలయున్ 52

స్తుతియింపఁబడు, స్తుతింపఁడు;
నతులొనరింపఁడు జగములు నతులొనరించున్
సుత నిడు సంబంధముచే
సతము జగద్గురు గురుఁడయి శ్లాఘ్యుఁడవగుమీ 53

మేనకాహిమవంతుల సంగీకారమును ఋషులుశివునికి విన్నవించుట

సురముని యిటు వచియించెన్
తరుణి పార్వతి శిరమునుంచి యనతంబ్రి వరిన్
ముదముగఁ దాల్చిన తాపం
విరి పాదముల నపుడు లెక్కపెట్టఁగఁ దొడఁగెన్ 54

హిమవంతుఁడాప్తు సంత
ప్తము గలవాఁడయ్యు మేన సతి సంబరసెన్
తమ కన్నియల యొడల నన
యమును గృహస్థులకుఁ గంటెఁ యవుదురు గృహిణుల్ 55

పతి కిష్టంబగు పనిలో
సతి మేనకయుఁ గూడ సమ్మతి చూపెన్
పతి కిష్టంబగు పనులన్
పతివ్రతలు మరొకమాట పాకొనచెపుదున్ 56

ఇది యిట తగు నుత్తరమని
మదిని విమర్శించి యాహిమాలయుం డెలమిన్
పిదప నుడులిడి వారికి
నెదుటం బెట్టెను నలంకరించి తనూజన్ 57

అమ్మాయి ! రమ్మ వికొవ్వా
త్రమ్మగు శంకరునకీవు తగు భిక్షగ నై ;
తిమ్మునులో భిక్షకులు; నా
కిమ్మగ గృహమేధి ఫలము నిదె ప్రాప్తించెన్ 58

ఇటు పలికి తనయ గూరిచి
యటుచూచి పలికె హిమాద్రి యామౌనులతో
ఇట మీకు మ్రొక్కమన్నది
నిటలాక్ష వధువని సుతను నెఱి మ్రొక్కించెన్ 59

అంతట ఆ మునీశ్వరులు ఈప్సితార్థమును దెలుపు కార్యముచే సుదారమైన యాహిమవంతుని వాక్యము నభినందించి ముందుఁ బండఁబోవు నాశీస్సులచే అంబికను వర్ధిల్లఁజేసిరి. పిదప బంగారు భూషణములు జాఋమండగా ఆదరమున నమస్కరించుచు సిగ్గులుచున్న పార్వతిని అరుంధతి తన యొడిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని కొమార్తె యందలి స్నేహముచేఁ గన్నీళ్లు పెట్టుకొను నామె తల్లి మేనకను అనన్యపూర్వమైన వధుని గుణములను వర్ణించుచు ఆమె శోకమును మాన్పించెను. అప్పుడు వివాహమునకు ముహూర్త మెప్పుడని హరబంధువగు మౌనియడుగ నాహిమవంతుడు మూఁడు దినముల తర్వాత అనుటయు విని నారబట్టలు ధరించిన ఆ మునులు అట నుండి కదలి హిమవంతుని దరి సెలవు గైకొని అతని వీడ్కొని సత్వరంబ శంకరుని దరికేగి తాము నెఱవేర్చిన పనిని నివేదించి యతని యనుజ్ఞ గైకొని ఆకాశమార్గమునఁ దన నిలయములకు వెడలిరి.

పశుపతియైన యా శివుఁడు పర్వతపుత్రి సమాగంబుకై
భృశమును నువ్విళ్ళూరు మదినెట్టులొ యాదినముల్ వెలార్చె నీ
దృశవిభుసైనఁ గూడ నిఁకనిట్టులు కోర్కెలుసోక, కోర్కెలన్
వశలగు వారికెట్టు లిఁక బాధలు గూర్పక యుండు నీభువిన్ 60

ఇది

ఆరవ సర్గము

—:o:—

కుమారస్వామి జయము

ఏడవ సర్గము

పెండ్లికూతురు ఉమను పుణ్యవతులు సింగారించుట

పిదపఁ జంద్రుఁడు వృద్ధిలో వెలయుచుండ
సప్తమస్థానమునయందుజరుగుతిథిని
బందుగులఁగూడి హిమవంతుఁ డందమలర
ఆత్మజకు యథావిధిఁ బెండ్లియాచరించె 1

పెండిలి వేడ్కలన్ మునిఁగి ప్రేమను ముత్తయిదుల్ శుభార్థముల్
నిండియునింటి నింటఁ బనులెల్లఁ బొనర్చుచు సందడింపనా
కొండలరాజు పట్టణము గూడను నొక్క వివాహగేహమై
యుండెను నొక్క వేదియయి నొప్పెను నంతిపురంబులెల్లయున్ 2

మందార వృక్షంబు లందాల పూలతో
      రాజ వీధులను నలంకరించె
అంబరంబంటు చీనాంబరా లూరెల్ల
      జండాల మాలల నిండు గూర్చె
చెలువొల్కు కాంచన శృంగంబు లెత్తైన
      తోరణ పంక్తుల బారుతీర్చె
మేరున కాతల మేకొని యింకొక
      స్వర్గంబు దిద్దిన సౌరులీనె 3

పుత్రులెందఱున్నను గిరి పుత్త్రి యొకతె
యెపుడో కనినట్లు తిరిగి జన్మించినట్లు
పెండ్లి వేడ్కలు దరిరాఁగఁ బితలకామె
పూని యూర్పుల నూర్పయి ప్రాణమయ్యె 4

ముద్దులు గురిపించు ముత్తైదువ లొకొక్క
    యొకినుండి యొడినామె నుంచి కొనిరి
సరిచూచి మురువులు కురిపించు నామెకు
    నగలపై నగలను మగడ నిడిరి
పట్టు వల్వాలనేరి నిట్టులు గిరిజకు
    బట్టపై బట్టలఁగట్టినారు
కాళ్ళకు వ్రేళ్ళకు నొళ్ళు చెక్కిళ్ళకు
    రంగుపై రంగులు రాసినారు 5

వారి వారి సంబంధముఁ బట్టిచూచి
వేలువేలైన గిరికుల ప్రేమఁబట్టి
అఖిల బంధువులకుఁ గూడ నామె యొకతె
యొక్కటే యాశ్రయంబయి యొప్పుమీఱె 6

ఉత్తర ఫల్గునీ నక్షత్రములు చంద్రునితో యోగ మొందిన సమయంబున మిత్త్ర దేవతాకమైన శుభముహూర్తమునఁ బతిపుత్రవతులును పుణ్యావనితలునైన బంధుస్త్రీలు ఆ పార్వతి శరీరమును సింగారించిరి. అంత నాపార్వతి తెల్లని యావాల నుంచిన చిఱుగజిక చివుళ్ళతో మెఱసి సౌరులీను పట్టు దువ్వాలువను నాభి కనిపింపని తీరున ధరించి యాచారంబు కొఱకైన బాణమును దాలిచి యభ్యంగ శృంగారమును నిర్వర్తించె.

పెండిలి దీక్షా విధితో
నిండగు శరము సుమ మేన నిలిచి వెలింగెన్
మెండగు రవికరమునఁ బువు
చెండయి పెరుగు తొలినాటి శశిరేఖవలెన్ 7

నూనెపోవ లొద్దుగ పిండి మేన నలిచి
తడియునాఱ గంధద్రవ్య మొడలఁబూసి
స్నానమునకైనపట్టు దువ్వాలువ గట్టి
స్త్రీలునల్నాగసాలనుజేర్చిరపుడు 8

గరుడపచ్చల్ పొదుపు ఫలకంబుపైని
సొబగు ముత్యాలహారాలు చుట్టు వ్రేల
పసిఁడి బిందెలు వంచి పార్వతిని జలక
మార్చిరట మంగళంపు వాద్యములు మ్రోయ 9

మంగళ స్నానమున విశుద్ధాంగి యగుచుఁ
బతిని గనఁగోరు నుమ పట్టువలువఁ గట్టి
చేరి మబ్బుచేతఁ గృతాభిషేకయగుచు
విచ్చుతెల్లు పూల్‌గల భూమి విధము మెఱసె 10

అందుండి, నీలిచాందిని
యందాలిడు నాల్గుమణిమయ స్తంభములన్
విందగు గృహమున నా సన
ముందగు వేదికి నడిపిరి ముత్తైదువ లుమన్ 11

పిదప నా పుణ్య స్త్రీలు ఆ పార్వతిని తూర్పు ముఖంబుగఁ గూర్చుండఁబెట్టి తాము ఆమె ముందయుండి ఆమె నలంకరించు సమయము సమీపించినను సహజంబైన యామె మేనియందాలు వారి చూపును హరించివేయ ఎట్టు లామె నలంకరింపవలెనో దిక్కుతోచక నిశ్చేష్టలై యొక్క క్షణ మూరక నిలిచి యుండిరి. అప్పుడు ఒకతె అగరుధూపంపు వేడిచేఁ గురులతడియార్చి పట్టుకుచ్చుంకోని కురులలోఁ బూవులుదీర్చి దూర్వాంకురంబులు గ్రుచ్చిన పాండువైన మధూకదామంబు యిప్పపువ్వుమాలిక నొయ్యారంబుగ వ్రేలఁ దుఱిమి యుదారమైన గిరిజ కేశబంధమును దీర్చెను తెల్లని యగరు గందంబుల నంగంబుల నలందెనందు విడిరేకలు కనుపట్టునట్టు తెఱ్ఱని గోరోచనంబుచే దిద్దబడిన యా పార్వతి, చక్రవాక మిథునంబులచే నంకితంబయిన యిసుక తిన్నెలవన్నెలు గూర్చు త్రిపథగయైన గంగానదివలెఁ గాంతులీను చుండెను కురులచే గప్పఁబడిన యామె వదనలక్ష్మి తుమ్మెదల బారుపై ముసరిన తామర పువ్వును, నునుమబ్బు రేకలలమిన చంద్రబింబమును తనకుఁ బోలికలుగా చెప్పు కథలను త్రుంచివైచెను లొద్దుగ గంధంబుల పూతచే గఱుకయి గోరోచనము దిద్దుటచే గౌరంబయిన యామెచెక్కుపై కర్ణంబు నంచఁదుంగా వ్రేలుచు పొందవలసిన

యుత్తమ స్థానంబు పొందుటవలన యవాంకురము చూచువారి చూడ్కుల కటునిటుపోకుండఁగట్టివైచెను. చక్కఁగా ఏయవయవమెంత యుండవలెనో విభజింపఁబడిన గాత్రములుగల యామె యధరోష్ఠముచే విభక్తమయి మైనముచే స్వచ్ఛగాఁ గడుగఁబడిన రాగముగలిగినదై యదరుచు దానిలా కణ్వాఫలమును పొందు సమయము సమీపింప ఏదో యనిర్వాచనీయమైన కాంతిని బొందియుండెను.

పదములఁ బారాణి దీ
ర్చి "దీనిచేఁ బ్రియుతల వెలసిన శశికళఁ ద
న్నెదుగాక" యని పరిహసిం
చి దీవెనయిడు చెలిని సుమ చెండునఁ గొట్టెన్ 12

అలి జయులదేఱు నల్లని
కలువల జేకుఁ దెగడు సుమకనులంగని జా
జ అలంకరిజులుఁ గనుజే
కలఁగాటు కిడిరి పుభమని; కాదికద్యుతికై 13

విచ్చు పువుల లతవలెఁ; బయి
వచ్చిన తారకల చేత వడి రాత్రివలెన్
వొచ్చిన పక్షుల నదివలె
హెచ్చిన భూషలను గౌరి యింపులు గుల్కెన్ 14

ముద్దుల గట్టిడి తనదూ
పద్దమునఁ గన్గొని స్తిమితాక్షియయిన యా
ముద్దియ హరుఁగనఁ ద్వరపడె
ముద్దియ లందములు ప్రియులు పొడగనుటకెగా 15

అపుడు రెండు వేళ్ళతో తడియరిదళమును మణిశిలను తీసికొని, వీనులందు స్వచ్ఛమగు కమ్మలు ప్రేలునొయ్యారి గౌరి ముఖమును పైకెత్తి మొదట గౌరికి యౌవన మంకురించినపుడు మురిసి పెట్టవలయుననుకొన్న వివాహదీక్షా తిలకమునే నేఁడు మంగళమునకయి మేనక తన కుమార్తెకు

ఎటులో దిద్దెను. ఆనంద బాష్పములచే దృష్టి చెదరఁగాఁ గట్టవలసినచోటు తప్పి, మేనక ఉన్నితోఁ జేసిన రక్షాబంధమును ఇంకొకతెకట్టుచుండఁజూచి పెంపుడు తల్లులు ఆమె వేళ్ళను సరిగాఁజూపి చూపఁగా సరియైనచోటఁ గట్టెను. ఆ సమయంబున ఆ గౌరి నురుగుల పుంజముగల క్షీరసముద్రపేల వలె నిండు చందురునితోఁ బ్రకాశించు శరత్కాలపు రాత్రివలె ఆ కొత్త పట్టువలువఁదాల్చి అద్దముచేత ధరించి ప్రకాశించెను. కర్తవ్యములందు దక్షురాలగు నా తల్లి మేనక కులమునకు ప్రతిష్ఠయగు నా గౌరిచే ముందుగా పూజింపఁబడిన కులదేవతలకు నమస్కరింపఁజేసి సాధ్వీమతల్లుల పాదములను గ్రహింపఁ జేసెను. అపుడు వారందఱు తమ కాళ్ళ దగ్గఱ నమస్కరించుచు వంగిన ఆ గౌరితో "అమ్మాయి నీవు అఖండమైన భర్త ప్రేమను పొందుము" అనియాశీర్వాదించిరి. స్నేహముగల సాధ్వులయాశీర్వాదఫలమె తరువాత నామెకు పతియొక్క యర్ధశరీరముపొందునంత యుత్తమస్థితి యయ్యెను. అంత హిమాలయుండు తన యిచ్ఛకును ఐశ్వర్యమునకును తగునట్లు చేయవలసిన కృత్యములు జరపి సుహృదులతో నిండిన సభయందు వృషభవాహనుని రాకను ప్రతీక్షించుచుండెను.

ఈశ్వరుని యలంకరణము

ఇంకనక్కడ కైలాసమున ఆదరముగల బ్రాహ్మి మొదలగు సప్త మాతృకలును అదియె మొదలగు ప్రాణిగ్రహణంబునకు నుచితంబయిన యలంకరణ పరికరమును ఈశ్వరుని యెదుట నుంచిరి. అంతనాపురశాసనుండు ఆ మాతృకలయందలి గౌరవంబుచేత నా యలంకార సామగ్రిని కేవలము తన చేతితో తాకి మర్యాద చూపెను. ఆ పెండ్లి కుమారుండగు హరుని కిష్టమయిన మొదటి వేషమె కళ్యాణమునకుందగిన యుత్తర భావము గలదిగా మాఱిపోయెను.

గాత్రానఁ బులిమిన కాటిలో భస్మము
    లందిన శ్వేతాంగ రాగమయ్యె
నెత్తిపైఁ బెట్టిన నెఱిపుఱ్ఱె చిప్పయె
    మూర్ధానఁ దీర్చిన భూషయయ్యె

ప్రాంతాలపోడ లొప్పువారణ చర్మమె
కలయంచ యంచుల వలువయయ్యె
మెడపైని ప్రేలాడిమెదలు ప్రేవుల త్రాళ్ళె
మేలి ముత్యాల హారాలెయయ్యె 14

పుపటి యెముకయందలరి లో మెదలుచున్న
స్వచ్ఛపు పసుపౌకసు గ్రుడ్ల సౌరు మీఱు
కన్నెయరిదళ మయమయి గ్రాలుఁ జొట్టు
కరణి భాసింప హరుమోము మెరసిపోయె 15

తగు ప్రదేశాల భూషణాలుగ వెలుంగు
సర్పముల మేనమాత్రమె సరిగమాణె
పడగలందలి మాణిక్య భాసలెల్ల
మున్నటివియట్లె వెలుగులు వోయుచుండె 16

పగలు కూడఁ గిరణ కాంతిఁ బలుపుచుండి
చిన్నదగుఃచేతఁ గళక మెన్నరాని
చంద్రరేఖ యెప్పుడు మోము నందగింప
శివుడు మణిశిరోమణిదాల్చు పని యికేల 17

ఇటులఁ దన ప్రభావము వల్ల నెన్నొ గొప్ప
యద్భుతముల కొక్కఁడె పుట్టువైన హరుఁడు
సకల శృంగార వేషంబు సంతరించి
సవిధ గణ ఖడ్గమున స్వరూపంబుగనియె 18

నంది భుజము నానుకొని యంతట శివుండు
పెద్దపులి చర్మగల యెద్దు వీపుపైని
తనదు భక్తిచేఁ దన గొప్పతనువుముడిచి
మెసఁగు కైలాసమునఁ బోలె నెక్కవెడలె 19

ఆ మహాదేవు వెనువెంట నరుగుసత్త
మాతృకల స్వవాహనములు మసలి వెవుల

కమ్మలను నూప ద్యుతిపరాగాల గౌర
మగు ముఖములఁ జేసిరిమిన్ను నజ్ఞసరసు 20

బంగురు వెలుంగు లొప్పారు వారి వెనుక
కరకపాలా భరణ మహాకాళి వెలసె
బిఱుబలాక లొప్పి వెలికిఁ జిమ్ము మెఱపు
తోలిఁదగు నీలిమబ్బుల జాలువోల 21

పిదప కాలికెమిడు పైలుదేఱ ప్రమథ
గణము కలిసి మ్రోయించు మంగళపుఁ దూర్య
ఘోషము, విమాన శృంగాలు గూడఁ జొచ్చి
యందుఁగల సురలకు సేవ కడపు గూర్చె 22

వడి సహస్రరశ్మి యగు సూర్యుఁడు తనంత
విశ్వకర్మ తీర్చిన గొడుగును వేసిపట్టె
అపుడతని దరి శిరసొప్ప, నాముకాల
మధ్యముండటి పడెడు గంగ మాటిక్రొదనరె 23

అపుడు మూర్తిఁదాల్చిన గంగ యమున లలరి
తెలుపుఁ జామరములు పట్టి గొలిచిరభవు
అవి నదీ రూపమును వీడినప్పటికిని
హంస సంచారములు గల్గినట్లు తోఁచె 24

మొదట బ్రహ్మ వచ్చి శివుని కెదుర నడచె
పిదప శ్రీవత్సరుచి విష్ణు నెదుర నిలిచె
శివు మహిమను జైజైవాక్కుచేత మెచ్చి
రగ్నిహోత్రుని హవిసుచే నట్లు వారు 25

మూర్తియ దొకటె విడిపోయె మూఁడుగాఁగ
ముందు వెనక్కు మూఁడిటికి మామూలు మాట
హరికి హరుఁడాది, హరియొక ద్దతనికాది
వారికిని బ్రహ్మ బ్రహ్మకు వారెయాది 26

అనంతరంబ దేవేంద్రాది దిక్పాలురు ఛత్రచామరాది రాజలాంఛనములు విసర్జించి వినమ్రమైన వేషములతో రాఁగా, నందీశ్వరుఁడు సంజ్ఞ చేసి చూపింప ఈశ్వరునికి నమస్కరించిరి. అంత మహాదేవుఁడు తల పంకించుటచే పద్మసంభవుని, వాక్కుచే హరిని, చిరునవ్వుచే దేవేంద్రుని, చూపుచేత సమస్త దేవతలను పెద్దచిన్న క్రమము ననుసరించి సంభావించెను.

పిదప సప్తర్షులు చిరునవ్వుతో నాశీర్వదించిరి. అపుడా హరుఁడు వారిని జూచి "ఈ వివాహ యజ్ఞమందు ఇదివఱకే నేను కోరినట్లు మీరె ఋత్విక్కులయి కార్యము నెఱవేర్పుఁడు" అనియె. విశ్వావసువు మొదలైన ప్రవీణులు "త్రిపుర దహన" గేయప్రబంధంబు గానంబు చేసిరి. రాగాది వికారంబులకు వశుండుగాని చంద్రఖండ శేఖరుండు మార్గముపట్టి చన బంగరుమువ్వల మంగళ ధ్వనులచే సిరి మేఘములు కలమిన కొమ్ములను గట్టు ఢీకొని దువ్వుటచే దుమ్ము అంటుకొనియున్న వానిని వలె విదలించి ఆకాశగామియైన వృషభంబు ఆ శివుని తన విశాలమైన వీపున నెక్కించుకొనియె. అపుడు ఇతరు లెదుర్కొనరానిదియు నగేంద్రునిచే రక్షింపఁబడినదియునగు నగరంబును హరుని దృష్టి పాతంబులనెడి బంగారు త్రాళ్ళచేత వలెలాగఁబడి సుముహూర్త మాత్రమున సమీపించెను.

ఆ నగరము పొలిమేర ఘనంబువోలె నల్లని కంఠంబుగల నీలకంఠుఁడు పురసుందరులు మోము లెత్తి వీక్షించుచుండ తన బాణము నానుకొని దిగునపుడు దానిచే నంకితంబైన మార్గమునుండి సమీప భూమిని చేరెను. అపుడు ఆ హరుని రాకకై యెదురుచూచు పర్వత చక్రవర్తి సమృద్ధమైన యా యీశ్వరుని బంధుజను లధిష్ఠించిన యేనుఁగుల గుంపులతో వికసించిన పువ్వులుగల వృక్షంబులతో నిండిన తన కటకంబులతోవలె నెదురేగెను. ఆ మహాదేవుడు ఈ పర్వతేశ్వరుఁడు ఈ యుభయులగు పెండ్లి వారు తలుపులు తెరవంబడిన ద్వారమున-దూరముగా వ్యాపించిన కెరటముల ఘోషంబులు వలె సమీపించిరి. అనంతరము త్రైలోక్యవంద్యుఁడు హరుడు తనకు వంగి నమస్కరింప భూమిధరుండు సిగ్గుపడి యదివఱకె యా హరుని మహిమచే దూరముగా వంగిన తన శిరస్సును ఎఱుఁగఁడయ్యె. అట్లు పరివార యుతుండై యేతెంచిన అల్లుఁడు ఈశ్వరునికి ముందుగాబోయి ప్రీతితో

ముఖలక్ష్మి వికసింప హిమవంతుడు మణులనుగూడఁ గప్పివైచినట్లు పూవులు చల్లిన మార్గములతో నలరారి సమృద్ధమైన తన మందిరమున బ్రవేశపెట్టెను.

ఈశ్వరునిచూచు పురసుందరులచేష్టలు

* పైఁడి కిటికీల మెరసెడి మేడలందుఁ
దత్సమయమున హరుఁజూడఁ దహతహపడు
పురి యొయారు లితర కార్యములు మఱచి
చేయు చేష్టలీ తీరుగఁ జెలఁగి యుండె 27

వెంటనె కిటికీ దరికిని వెళ్ళుచుండి
జుట్టు ముడివీడి పూవులు చుట్టురాల
జుట్టు ముడివేయఁ జేతితోఁ బట్టికూడ
ముడువఁ దలఁపనే తలఁపదు ముదితయొకతె 28

లాగిపట్టి కాలి తుదనలంకరించు
ధాత్రినుండి యూడ్చుకొని యందాల నడలు
వదలి, రంగారకుండఁ గిటికీ వఱకునొక్క
పడఁతి పారాణి యడుగుల నిడుచనేగె 29

* కాటుకను ముందె కుడికన్ను గారవించి
ఎడమ కంటికిఁ గాటుక యిడకె యుండి
కాటుకిడు చేతి పుడకతోఁ గాంత యొకతె
మేడ కిటికీ దరికి వేడ్కతో నరిగె 30

కిటికీ మధ్యను జూపిడి
తటుకునఁ జనువేళ వీడు తనకోక ముడిన్
కటి ముడువక యొక్కత, పో
క్కిట నిడుభూషణ రుచిగల కేలన్ బట్టెన్ 31

---

(1) ఇక్కడి పద్యములును రఘువంశములో 7 సర్గ 5వ శ్లోకము నుండి అజుని నిందుమతిని జూచునప్పటి స్త్రీల విలాసలుగల శ్లోకములును నివియు ఒక్కటే.

(2) స్త్రీలు ఎడమ కంటికిముందు కాటుక పెట్టుకొనుట ఆచారము అది వదలి ముందు కుడికంటికి పెట్టుకొన్నదని భావము.

సత్వరమ్మె లేచిన యొక్కచాన, నగము
గ్రుచ్చి సంభ్రమంబునఁ బైకి హెచ్చి చిమ్మ
ప్రతి యడుగున మణుల్ జాఱి పడఁగ బోటున
ప్రేలి మూల, మేఖల కొక్క నూలె మిగిలె॥ 32

అతి కుతూహల లయిన యాయలరుఁ బోండ్ల-
ఆసవ సుగంధమెప్పి-యల్లాడు కండ్ల
తుమ్మెదలు గల-ముఖములతోడ నిండి
కనుల తోరణాలటు గవాక్షములు వఱలె॥ 33

ఇట్లు పుర సుందరులు మోముమండ చందాలతో నిండి ఉన్నతమైన తోరణములూగులాడుచుండు రాజమార్గమును ఆ చంద్రమౌళి తన శిరోభూషణమైన చంద్రుని వెన్నెలలచే ప్రాసాద శిఖరములను పగలుకూడ అభిషేకము చేయించి రెట్టింపు ద్యుతులు వెదఁజల్లునట్లు చేయుచు చేరెను,

ఆ లలనలు శివున్ దృష్టిఁ గ్రోలుచుండి
యన్య విషయాలవైపునఁ గరుగరైరి
వారి యితరేంద్రియముల వ్యాపారమప్పు
డెల్ల గతులఁ గండ్లనె ప్రవేశించఁబోలు॥ 34

మృదులయయ్యు దుశ్చర తపస్సిందుకీమె
యాకులును దిన కొనరించె; నర్హ మిద్ది
అభవు దాస్య మొందునతి యనుగృతార్థ యగును
నింక నొడియొక్కచో వచియింపఁ గలమె॥ 35

కోరఁదగిన సౌందర్యంబు కూడియున్న
కపయిది పరస్పరంబుతోఁ గలుపకున్న
జంటయగు వీరికి విధాత సలిపియున్న
యాకృతుల కూర్పులు విఫలమయ్యెడివియె 36

కోపమునరేగి యాతఁడు కుసుమశస్త్రుఁ
దగులపెట్టలే, దిది వాస్తవమునుమ్మ

ఇట్టి భవు గాంచి సిగ్గుచే నింకతాను
తన తనువు వీడె మన్మథుండని తలంతు॥ 37

తాను కోరిన యాశు బాంధవ్య మిపుడు
భాగ్యవశమునఁ బొంది యా పర్వతేశుఁ
డిది వఱకె భూమి నెత్తుట నెత్తెయయిన
తన శిరస్సునింక నెత్తుకొనును సఖియ! 38

ఎదురుసన్నాహము

అని ఇవ్విధములగు నా యోషధి ప్రస్థపురము నందలి యువ్యారుల వీనుల విందైన పలుకులను ఆ త్రినేత్రుఁ డాలకించుచుఁ గేయూర భూషణ-ములకుఁ దగిలి చిందియుండు పేలాల గుప్పిళ్లతో నిండి, యా హిమాలయుని యాలయమును జేరెను. అంత ఎదురువచ్చి యచ్యుతుండు చేయందీయ. శరత్కాల మేఘంబునుండి సూర్యుండువలె వృషభము నుండి దిగి కమలాసనుండు ముందు నడిచి దారిచూప పర్వతరాజు భవనంబునందలి కక్ష్యాంబులను చొచ్చెను. పిదప ముందుగా సప్తర్షులు మొదలగు వారలు నడచిరి ఆ పిదప దేవేంద్రాది బృందారకులు అనుసరించిరి ఆ పిదప ప్రమథ గణంబులు ఉత్తమ ప్రయోజనంబులు ప్రశస్తమైన యారంభ యత్నంబునువలె ఆ యీశ్వరుని ననుసరించిరి. అక్కడ ఈశ్వరుండు ఆసనమునఁ గూర్చుండి హిమవంతుడు సమర్పించిన రత్నములతోఁ గూడిన యర్ఘ్యము, తేనెతోఁ గూడిన గవ్యమును నూతన దుకూలములను సమంత్రకముగా గ్రహించెను. దుకూలములు ధరించిన భర్గుని చంద్రకిరణములచే సముద్రవేలదరిత్రి స్ఫుటమైన నురుగల పంక్తిగల సముద్రునివలె-వినయములగు అవరోధ రక్షకులగు స్త్రీలు వధూ సమీపమునకుఁ దీసికొని వెళ్ళిరి.

మోము చందురు వెన్నెలల్ పొలుపుమీను
లలనతోడ-విచ్చిన కన్నుఁ దెల్లఁగలువ
లమలమానససలిలంబు లమరు శివుఁడు
కలిసి శరతుచే లోకంబువలె వెలింగె 39

ఒండొరుల లోలమయి వారి రెండు కనులు
ఒక్క టొక్కటే తనుఁ గలియుచును నులికి,

క్రాంపెముగ నాగి, మరివెన్కను జలించి
సిగ్గుచేత సంకోచించి చెదరెనపుడు 40

వివాహపు వేడుకలు

త్రిజయుసుని భయంబున సుమాతనువులోన
దాగిన తన వొప్పు స్మరు నాద్యంపుమొలక
కరణి-నెఱ్ఱని వ్రేళ్ళఁదనరు గిరిజచేయి
గిరి పురోహితుఁ డందీయ హరుఁడుపట్టె 41

మొదటఁ బార్వతి యొడ తెల్లఁబులకరించె
శంకరుని యెదువ్రేళ్ళను జెమ్మగిల్లె
వారి చేతులంతటఁ బరస్పరము కలియ
సరిగ-మనసిజు పని పంచుకరణి తోఁచె 42

ఎవరి స్మృతి మాత్ర లోకాన నితరులైన
వధువు వరుఁడు నుత్తమ కాంతిఁ బడయుమంద్రో
అట్టి వారికి కలయికె యైనప్పుడింక
వారి శ్రీ యెట్టిదో చెప్పవలనుపడునె 43

పైకి జ్వాలలు లేచెడి వహ్నిచుట్టు
ఆ యుభయులు ప్రదక్షిణ మాచరింప
ఒండొకటితోఁ గలిసి రాత్రియును పవలును
మేరుగిరిచుట్టు తిరిగెడి సొరుతోఁచె 44

వార లన్యోన్యము స్పర్శచే వ్రాలుగనుల
జరగఁగఁ బురోహితుఁడు మూఁడుసార్లు నగ్ని
కిని ప్రదక్షిణ చేయించి కెరలు నగ్ని
వధువుచే లాజహోమము వఱలఁ జేసె 45

మదిని దనువు వేలాల ధూమమును, గురువు
చెప్ప దోసిటఁ గొని మోముఁ జేర్చె నామె
పొగలశిఖ చెక్కులందరిఁ బొలిచి క్షణము
చెవుల నల్లగలువఁజేకువలె మెఱసె 46

ఆ వధువు మోము శుభమున కడరు పొగలు
సోకుటను చెమ్మటలు చెమర్చి సుంతకందె
కనుల నల్లకాటుకరంగు కరఁగి జరగె
చెవిని వ్రేలిన వరియాకు చివర కమితె 47

అటఁ బురోహితుఁ డనె "బిడ్డ! అగ్ని యితడు
కనుము నీ వివాహమునకుఁ గర్మసాక్షి
తగిన పతి శివుతో నీవు ధర్మ చర్య
ఏ విచారణ లేక గావింపవలయు" 48

కనుల దాఁక వీనులఁ బంపి వినుతయామె
సహ సుధర్మం చర" యను నాచార్యు పలుకు
వేసవి ముదర నుడుకెత్తు పృథివి మొదలె
పడిన వర్షపు నీటినివలెను గ్రోలె 49

ధ్రువమతి, ప్రియరూపుఁడు, పతి
ధ్రువనక్షత్రమును జూపఁ దొయ్యలి యెటులో
స్వావదనమును బైకెత్తి త
గ వినిచె సన్నగను లజ్జఁ "గంటి" నటంచున్

వ॥ ఈ విధముగ విధి నెఱిఁగిన పురోహితుఁడు పాణిగ్రహణోపచారములు చేయింపఁ బ్రజలకుఁ దల్లిదండ్రులైన వార లిరువురు పద్మాసనమునఁ గూర్చుండిన పితామహునకు నమస్కరించిరి. అపుడు విధాత "కళ్యాణి! వీరప్రసవవు" తమ్మని అభినందించి తాను వాగ్దేవికిఁ బతియయ్యు అష్టమూర్తికైతే ఆశీస్సిడు విచారణ మాని స్తిమితుండై యుండెను. పిదపఁ బుష్పాద్యలంకరణములతో శోభిల్లు నాల్గంచులుగల వేదికను దరిసి బంగారపు టాసనమునఁ గూర్చుండి లోకాచార ప్రకారము ననుసరించి యా దంపతులు ఒకరిపై నొకరు అక్షతలు పోసికొనిరి. అంత లక్ష్మీదేవి చేతుల సందులందంటుకొన్న నీటి బిందువులజాలు మేలి ముత్యాల జాలువలె భాసిల్ల పొడుగుపాటి నాళదండముగల తామర పువ్వుల గొడుగును వారిపై నుంచెను. సరస్వతీదేవి ప్రాకృత సంస్కృత భేదంబుల రెండువిధములైన

వాచ్యమును స్వీకరించి సంస్కారపూతమైన సంస్కృత వాక్కులచే నేర్పుగాఁ దగు వదలి, సుఖముగఁ దెలియఁబడు ప్రాకృత వాక్కుచే విధువు అభినందించెను.

ముఖ ప్రతిముఖాది పంచసంధులయందు కైశిక్యాది వృత్తులతో భారతి, శృంగారాది రసాంతరంబుల ననుసరించి నిబంధింపఁబడిన రాగంబులతో సుందరంబయి లలితంబైన యంగరాగంబులతో నలరారు నప్సరాంగనల నాటక ప్రదర్శనమును వారిద్దఱు నొక ముహూర్తంబు తిలకించిరి. అంతనా నాటక ప్రదర్శన ముగిసిన పిదప సమయంబు కనిపెట్టి పత్నీ ద్వితీయుండగు నా శంకరుని సమీపించి దేవతా నివహంబు కిరీట తటంబుల నంజలి ఘటించి మొక్క శాపావసానంబున స్మరునికి శరీరంబు ప్రాప్తించి సిద్ధింప వేడిరి అపుడు నిసర్గముగఁ గోప మెఱుంగని యా భగవంతుఁడగు హరుఁడు ఇతరులమీఁదనేగాక తనమీఁదఁగూడ కుసుమ శరంములు వేయు నాస్మరు ననుగ్రహించెను. ఎప్పుడును తగుకాలంబునఁ గార్యవిదులచేఁ బ్రభువులందుఁ బ్రయుక్తంబయిన విజ్ఞాపనము సిద్ధిని పొందును గదా.

పిదపన్ దేవగణాల్ స్వగేహములకున్ వెళ్ళంగ వీడ్కొల్పి వం
ద్రధరుండా గిరిరాజపుత్త్రికరమున్ హస్తానఁ గీల్కొల్పి చే
రెఁ దగన్ బంగరు పూర్ణకుంభముల నోలిన్ నిండియున్ చిత్రప్ర
స్ఫుటశాలన్ విలసిల్లి 1* నేలపయి సెజ్జల్ గల్గు నంతఃపురిన్ 51
క్రొత్తగనైన పెండ్లిఁ దఱకొత్తెడు సిగ్గె విభూషణంబుగా
హత్త, వినాతె మెత్తు మొగమావలి వైపుగఁ ద్రిప్పి, మంచముం
బొత్తుగఁ బట్టి యా చెలిమి బొంట్లకు నెట్లొ జవాబులిచ్చు రా
2* క్రొత్తగు పెండ్లికూతుఁ గణకోత్థ కృతిన్ నగువించె గూఢతన్ 52

ఇది
-ఏడవ సర్గము-

1* "త్రిరాత్రమధశ్శయ్యా క్షారలవణ వర్జం" పెండ్లియయిన పిదప మూఁడు రోజులు కేవలము నేలమీఁద పండుకొని యుప్పుఁ గారములు వర్జించియుండ వలెనని ధర్మశాస్త్రము గణ-ప్రమథగణంబుల, క-దేహము తలలందు ఉత్థ బయలుదేఱు కృతిన్ ప్రయత్నముచేత.

2+ "కొత్త వధున్ సతిన్ గణముఖోత్థకృతిన్" అని పాఠాంతరము

కుమారస్వామి జయము

ఎనిమిదవ సర్గము

ఉమామహేశ్వరుల విహారములు

– ఎనిమిదవ సర్గము –

పెండిలి సంబరాలయిన పిమ్మట శంకరుపైని గౌరికిన్
మెండగు భావనల్ మదిని నిండు, నణంపుచు సాధ్వసంబులున్
పండఁగఁ గాము దోహదమునన్ మొలకెత్తి చివుళ్ల పూవులున్
పండులు నిండ నాతనివు నందన వాటియటుల్ విరాజితెన్ 1

అనయము పిల్చె యేదడిగి నప్పటికిన్ బదులీయకుండు దాఁ
బనివడిఁ జీరకొంగు ఆని పట్టియులాగినఁ బోవఁగోరు; శ
య్యను శయనించియున్ మొగము నావలివైపుగఁ బెట్టి పండియుం
డును, ఇటులు చేయున్ ప్రియవినోదము మోదముఁగూర్చె శూలికన్ 2

ఊరకయే కుతూహలము నొంది హరుండు పరుండియుండగా
గౌరి, ప్రియున్ముఖంబున ముఖంబిడిచూచె. నంత సొం
పారఁగనవ్వి కళ్లు తెఱచెన్ మెఱపున్ గొరడాను వేని గం
భీరతఁ గొట్టినట్లు మిరుమిట్లిడ మూసెను గౌరి కన్నులన్ 3

చెంతకుఁజేరె బొడ్డుదరిఁ జేతినిఁ గాంతుఁడుజార్చుచుండ నా
కాంత పణంకుచున్ ప్రియుని కమ్రకరంబును చేతితోడ న
ల్లంతనెయాపెఁ గాని తనయంతనె చేలము విప్పకుండనే
యింతనెయూడిపోయెఁ దన కెందుకు మధ్య నటించునెంచెఁబో 4

"ప్రియసఖి! సాధ్వసంబులను వీడి రహస్యమునందు నెట్టులన్
నయముగ శంకరున్ గొలువ నైపుణి" నంచు సఖుల్ ప్రబోధ చే

సి. యనివి త్రోసినప్పటికిఁ జెంతఁ బ్రియుండిఁక నిల్చినంత, నే
మియుఁ గనకుండె వ్యాకులతనెల్లయు విస్మృతిచెందె నెమ్మదిన్ 5

అతనుని గాసకుండుహరుఁడట్టిటు పల్కె కథాప్రవృత్తి, కే
గతిఁ గనరాని వస్తువులఁగాంచగఁ బ్రశ్నలు గుమ్మరించినన్
ప్రతిపలుకీయకే కనియు శంకరచూపులతోనె నిల్చియుం
టి తలపు నూపుమన్ మిగుల నెమ్మది నిచ్చినదే జవాబుగా 6

వేగహరుఁ డొంటిఁ దనబట్టి లాగివేయ
రెండు చేతులను, హరుకళ్లుమూసెఁ
గాని యాలోనె నుదుటను గల్గుకంటి
హరుండు గన, నామె యత్నంబు వ్యర్థమయ్యె 7

ప్రియుఁడు ముద్దులఁ గురిపింపఁ బెదవియిడక
నలఁతికౌగిలి యిడఁ జేయి యడ్డుపెట్టి
యంగజుని చిట్లు వ్యథపెట్టెనైనఁ బతికి
వదు లరుదయిన వధూ సంగమమొదవెఁ బ్రియమె 8

మోనిని పంటినొక్కులవి పొందనియట్లు మోము పట్టుటల్
తావుల గాయముల్ పడని తాలిమి నున్నగ గోళ్ళు గుచ్చుటల్
నోవని యట్లు జాలికిని లోఁబడు ప్రేమికు సంగమంబులన్
ఆవినుతాంగిసైచె మఱియన్యమె సైచద ముగ్ధ కావునన్ 9

ప్రొద్దుట నిశా విశేషముల్ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి
యడుగు సఖురాండ్రఁ యాకుతూహలముతీర్చ
చెప్పలేదయ్యెఁ బార్వతి సిగ్గులొలుక
నాతి మది దెల్ప నావేదనంబు పొందె. 10

అద్దమున భోగచిహ్నంబు లామె గనుచు
వచ్చి వెనుకగ నిల్చిన ప్రణయునీడ
నద్దమునఁ జూచితననీడ లచట గాంచ
సిగ్గు దొలుకాడ నేమేమి చేయదతివ. 11

ప్రియుఁడగు హరుచేత ననుభవింపఁబడిన
యౌవనము మించు సుతఁ జూచి యామె తల్లి
యూరడిలె; వధూజనులు నెయ్యురకుఁ బ్రియుల
యగుచుఁ దల్లులహృదిచింత నపనయింత్రు. 12

కొన్ని దినము లిట్లు లెఱులో కోమలాంగి
శంకరునితో విహారములు సలుపుచుండి
అల్ల మన్మథరసముల మెల్ల మెల్ల
నెఱిఁగి, కలయిక వగలిలమిఁకఁద్యజించె 13

ప్రియుఁడురమొత్తి కౌఁగిటను బిగ్గరఁజేర్చిన బాలదామె, ఆ
ప్రియుఁడిటు మోముఁ దామరను వేడిన వెన్కకుఁ దీయ దీమె, ఆ
ప్రియుఁడిక మేఖలన్ దడివి ప్రేమ మెలంగియు బారుచుండినన్
ప్రియ ప్రియుస్వైరహస్తమును వెన్కకుఁ ద్రోయదు నెంతొ గట్టిగా. 14

కొలఁది దినాలలోనె పయికుబ్బక లోనెయణంగి యున్న యా
చెలువుర ప్రేమ, భావములచేతను సూచిత మౌచు విప్రియం
బులు గనలేనిదై దృఢత చెంది క్షణంబెడ బాయుకూడనె
ట్టులొ సయిపంగలేకయె యెటో యయి యొండొరు నాశ్రయించెఁగా. 15

తనకు సమాన నెయ్యుఁ బ్రియతన్నిటు రంజన చేయగోరెనో
తనకు సమాన కాంత ప్రియుఁ దన్నిటు రంజనచేసె నెంతయున్
తనకడఁ జేరి వ్యోమనది తన్ జలధిన్ విడిపోద వెన్కపన్
తనయెడఁ జేర్చు నంబుధియు దన్నదినేకరసాత్మఁ జేసెఁగా. 16

కామశాస్త్రోపదేష్ట శంకరుని కొంటె
శిష్యరికము చేసి యుమ యే శిక్ష నేర్చె
నందె గురుని మించిన శిష్యయైదనర్చి
అదియె గురుదక్షిణగ పతి కప్పచెప్పె. 17

కొఱకఁబడి విడిచిన మోవిఁ గోమలాంగి
వ్యధలచేఁ గేలు చివురు నిట్టటు విదిర్చి

చల్లనగు హరుశిరశ్చంద్ర చంద్రికలను
ఒక్కక్షణమె సౌఖ్యము పెట్టె నుండెడి. . 8

ముద్దుగొన, ముంగురుల మార్గములను నుదుటి
కంటఁబడి మెరమెరలాడ కన్ను హరుఁను
విచ్చు తామరపూలతావిని విడుచు
గౌరి మోముగందముఁ దెచ్చుగాలికిచ్చె. 19

వ॥ ఇట్లు ఇంద్రియములకు సౌఖ్యము గొలుపు మార్గములు సేవించుటచే మన్మథుని ననుగ్రహించినట్లు శైలరాజభవనంబున వృషభధ్వజుండు పార్వతితోఁ గూడ నొకనెల దినంబులు మాత్రమే గడపె. పిదప ఆత్మభవుండగు శివుండు స్వతనయా విరహ దుఃఖ కాతురుండగు హిమవంతుని వీడ్కొల్పి స్వేచ్ఛాగతుల విహరించు వృషభంబుతో నందంద విహరించె. ఒకమాఱతండు మేరుగిరికేగి యచట గాలివలె వేగంబుగ సంచరించు వృషభంబుచే తీసికొని పోఁబడి పార్వతి యవయవంబులచే గౌరవింపబడిన స్వైర విహారమర్దనంబులకుఁ జిగురువిధంబుగ బంగారు, చివురు జొంపములతో నలంకరింపబడిన పూలపాన్పులందును గూడి విహరించెను. ఒక్కమారు, పద్మనాభుని చరణంబులచే నంకితములయిన శిలలపై గాలి అమృతంపు గ్రొత్త నీటితుంపురులను జిలుకుచుండ, పార్వతి మోము తామర పువ్వులోని మరందములను జుఱ్ఱుగొను గంధతుమ్మెదయై శంకరుండు మందరగిరిచరియల సంచారములు చేసెను.

ఒకపరిఁ గైలాస శిఖరంబెక్కి జగద్గురుండగు శంకరుండు రావణుని సింహనాదంబునకు భయపడి కంఠంబుపైన వైచి దృఢంబుగా బాహువులచే కౌగలింప శశిప్రభకల స్వచ్ఛమై శరద్రాత్రులను గడపెను.

ఒకసారి మలయ పర్వతంబునఁ గ్రీడించుచుండఁ జందనంపుఁ దీవియల నల్లలాడించుచు అనంగకేసరంబుల నుండి వీచుచుఁ జాటుకారునివలె మలయానిలుండు ప్రియురాలగు గిరిజ శ్రమజలములను పోగొట్టి సుఖపెట్టెను.

ఒక్కమాఱు జలక్రీడలందేలుచు ఆ క్రీడలోఁ బ్రియుని బంగారు తామర పూవ్వుతో నామె కొట్టగా, ఆ ప్రియుడు మరల నీళ్ళు ఆమె కళ్ళపై

జల్లినఁ గండ్లుమూసికొనుచు చేపలజాలు ఆమె ముత్యాల మొలనూలును రెండు వేళ్ల మొలనూలింగాఁ జేయనదిలో మునకలాడెను.

శచీదేవి ముంగురులకుఁ దగిన పారిజాత కుసుమంబులచే నందన వనంబున నామె ముంగురులను శంకరుం డలంకరించుచుండ నిస్పృహగా దేవతాకన్యలు వీక్షించిరి.

ఇట్లు దయితతో శంకరుండు స్వర్గవిభవంబులు, భోగ్యంబులనగు భోగంబు లనుభవించుచుండ నొకనాడు సూర్యుండు సాయంసమయమునఁ జేగురురంగుకలవాఁడగు సమయంబున గంధమాదన పర్వతంబును సమీపించి యందలి బంగారు శిలాతలమునఁ గూర్చుండి కంటికిఁ గనిపించు భాస్కరు నవలోకించి తన యెడమవైపుగఁ గూర్చుండియున్న సహధర్మచారిణియగు పార్వతితో నిట్లనెను.

తుదల నెఱుపుఁ దారలు మూఁడు పొదలుచుండ
నీ కనుల బోలెఁ బద్మకాంతిని నిమిడ్చి
ప్రళయమున బ్రహ్మ జగమును బలెను బ్రియురాల
సవిత యిదిగో దినము నుపసంహరించు. 20

సూర్యుఁ డస్తమించె తన యంశువులచేత
నుదక కణముల బంధ ముడుగఁ జేయ
సి జనకుచుట్టు వెలగొను నిర్ఝరములు
ఇంద్రధనుసుల పరివేషహీనములగు. 21

తామరపువు కింజల్కాల దండగొనక
చక్రవాక పక్షులు పరస్పర మధీన
మయియుఁ జీకట్ల గంతంబులవలిపాటు
వ్యథల నణచు, వానికి దూర మధికమయ్యె 22

ఏనుఁగులు దినంబంత చరించి యలసి
యందుగు చివుళ్ళ ముక్కల గంధమలము
మేలి పద్మాల నంటు తుమ్మెదలు మునిఁగి
యెదరు జలమాను నుదయాదిత్యత్యమునకు. 23

సూర్యాస్తసమయమును గూర్చి పలికి మఱియు నింకను శంకరుండిట్లు పార్వతితో ననేక సరససల్లాపంబు లాడుచు నందందు విహరించుచుండ దినంబులు నిశీథంబులు సమప్రమాణంబు లయి నూటయొక్క ఋతువులు గడచెను. అయినను నిత్యము సముద్రమునందుండి జలపానంబు చేసియు బడబాగ్ని తృప్తిని పొందనట్లు శంకరుండు తృప్తి పొందఁడయ్యె.

ఇది

ఎనిమిదవ సర్గము

—(౦)—

* ఇంతవఱకు యథామూలముగను ఇక్కడనుండి సంగ్రహముగ కథా సందర్భౌచిత్యములను పాటించియు అనువదింపబడినది. దీని తరువాతఁ గూడఁ బూర్తిగాఁ గాళిదాసు కవిత్వముగూడఁ గాదనియు నెవరో కాళిదాసు పేరుతోఁ బూర్తి చేసిరనియుఁ గనుకనే తొమ్మిదవ సర్గనుండి మల్లినాథుని వ్యాఖ్యలు దొరకలేదనియు నందురు.

కుమారస్వామి జయము

తొమ్మిదవ సర్గము

కుమారస్వామి జననము

అంత నొకనాఁడు ఉమామహేశ్వరులు కేళీవినోదంబుల నుండ లోని మందిరమును ఒకపావురము ప్రవేశించి కూయుచు మండలంబులుగఁ దిరుగు చుండుటఁగని సర్వాంతర్యామియు నూర్ధ్వరేతస్కుఁడు నగు హరుండు దాని దివ్య దేహమును చూచి కపోతవేషంబు ధరించిన యగ్నిగా గ్రహించి క్రోధంబున ముఖము చిట్లింపఁగని యగ్నిహోత్రుండు మిగుల వణంకుచు స్మరారితో నిట్లనియె.

ఈ వొకండవె లోకాలకీశ్వరుఁడవు
ఈ వసురల బాధల నశియింపఁజేతు
వంమచే రాక్షసులచే భయంబునొంది
యింద్రుఁడాదిగ నిన్నుపాసింతు రెపుడు 1

నీవు ప్రియురాలితోఁగూడి యెసఁగుచుండ
నింక నూఱు ఋతువులు గతించి పోయె
నందుచే నిన్నుఁ జూడ దేవేంద్రుఁడాదు
లార్తులై వచ్చి యున్నారలయ్యా దేవ 2

ఓ ప్రభూ! యనుగ్రహించియ యుత్కృష్టసుతుని
గనుమి నీదయ నతఁడు రక్షణము చేయు
ననుచు వగ విన్నవించెడి యగ్నిమాట
విని హరుఁడు ప్రసన్నత సుతుని గనఁ దలంచె. 3

ఊర్ధ్వరేతస్కుఁడౌ హరుం డొగినిసైచ
కానిదైన స్వశక్తి హిరణ్యరేతుఁ
డగ్ని యందుంచె నంత నాయగ్నికూడ
ఎంతొ జాగ్రత లోన రక్షించె దాని 4

అట్లు మధ్యాగ్ని వచ్చిన యగ్నిఁజూచి
ఆత్మ యానందమును భగ్న మౌట గిరిజ
సర్వ భక్షకుఁడవై భీమచర్య గలిగి
కుష్ఠ రోగివై పొగలను గోన శపించె. 5

వ. అట్లులలిగిన పార్వతినిజూచి శంకరుం డాయాయ సల్లాపంబుల నామె కోపంబు శాంతిల నోడార్చెను. అంత వీతిహోత్రుండును ఆ శంకరునిశక్తి భరింపఁజాలక యింద్రుఁడు చెప్పఁగా సర్వతాపముల హరించు గంగయందు తన తాపంబు శాంతింప మునకలాడె. అపుడా శంకరుని యమోఘ వీర్యంబు సకలపావనియగు గంగలో సంక్రమించెను. అపుడా గంగయును దానిని భరింపఁజాలకపోయె. అంత మాఘమాసంబున తనలో స్నానమాడ వచ్చిన దక్షతనూజలు కృత్తికలు జలముల మునుక లాడుచుండ ఆ యమోఘ వీర్యంబు వారియందుఁ ప్రవేశించెను. వారును గర్భరూపంబు దాల్చిన యా యమోఘశక్తిని జల్లువనమందుంచి తమతమ యిండ్లకేగిరి. అపుడాగర్భము సూర్యబింబమట్లు తేజస్వియై యాఱు ముఖములుగలదై షాణ్మాతురుండన షణ్ముఖుండనఁ బరగి చతుర్ముఖునిగూడ నతిశయించి వెలింగె.

అపుడు దేవేంద్రాది దేవతల ప్రార్థనచే గంగామతల్లి స్త్రీరూపము దాల్చి తన యమృతధారలచే షణ్ముఖుండగు కుమారుని పోషించెను. పిదప భాగీరథీపావకులును కృత్తికలార్గురునువచ్చి వీడు నా కొమరుడని యెవరికి వారే వివదింపసాగిరి. ఆకాశయానంబున శంకరునితో విహరించు గిరిజ ఇదిచూచి శంకరునివలన జగత్ప్రియానందకరుఁడైన యా కొమారుని తన కుమారునిగఁ దెలిసికొనివచ్చి ముద్దులుగురిపించి లాలించెను.

ఇట్లు ఆ కుమారుఁడు ఇందఱుతల్లులకుఁ గుమారుఁడై కుమారుఁడను పేరుగలవాఁడయ్యె. అపుడు సకలలోకంబులు ఉత్సవంబులుచేసిరి. అచ్చట

లాడిరి. దివ్యదుందుభులు మ్రోగె, గాలి చక్కగా వీచెను. వీనివల్ల తారకా సురునిలక్ష్మి వణంకిపోయెను.

అపుడా కుమారుండు దినదిన ప్రవర్ధమానుఁడయి ఓంకారము మొదలు కొని అక్షరములునేర్చి క్రమంబున సర్వవిద్యలునేర్చెను. యువకుండయి ధనుర్వేదంబున నిష్ణాతుడై ఎదురులేని వీరుండయ్యెను. ఇట్లు మహావీరుం డయిన కుమారునిజూచి పార్వతీ పరమేశ్వరులు మురిసిపోయి దీవెనలిడిరి. దేవేంద్రాదులు సంతసిల్లిరి, తల్లులైన కృత్తికలు పార్వతియు అమోఘా శీస్సులిడిరి.

అంత దేవతలా మహావీరుఁడగు కుమారుని తమకు సేనాధిపతిగ నభి షేకించి తారకాసురుని బారినుండి రక్షింపవేడిరి, పిమ్మట ఆ కుమారస్వామి దేవతలు జయపెట్టుచుండ తల్లిదండ్రుల యనుమతి గైకొని తారకాసురుని జయింప నడచుటయు నాతారకుండును మహాభయంకర యుద్ధమునకు సన్నద్ధుం డయి తన యపార సేనలతో దేవసేనలనెదుర్కొనె నంతట దేవాసురులకు ఘోరమగు యుద్ధమయ్యె. అందు

తారకాసుర-కుమారస్వాముల యుద్ధము

పత్తిని గాల్బంటుఁ గాల్బంటు, రథికు రథికుఁ
డశ్వ సైనికుఁ డశ్వ సైన్యాధిపతిని
హస్తి సైనికుఁ డంతట హస్తిభటుని
బడసి రణము సమప్రతిద్వంద్వి యయ్యె. 6

తూర్యనాదాలలో ననిర్ధార్య వాక్కు
లయ్యె దేవాసురుల్ స్వనామాదికము
నపుడు చెప్పరు కాని బాణాక్షరములె
యొండొరుల ఖ్యాత నామంబులొగిని దెలుపు 7

ఆజిలో గుఱ్ఱములు లేపినట్టి ధూళి
రథ సమూహ చక్రంబుల నధిక మగుచు
ద్విరద కర్ణతాళంబుచే విస్తరించి
యవలఁ గ్రమముగ సూర్యుని నడ్డగించె 8

గాలికిన్ నోరు తెఱచిన మీల ధ్వజము
లోలిఁ బెరిగిన సైన్యాల ధూళిఁ గ్రోల
నిజవు మీలు క్రొత్తబురద నీరు మిగులఁ
ద్రావుచున్నవో యనునట్లు దనరుచుండె 9

రథము రథచక్రముల ధ్వనిన్ బ్రకటమయ్యె
కదలు గంటలచేతను గజము తెలిసె
స్వ ప్రభువుల నామంబులులు పలుకుచుంట
స్వ పరపక్షాల్ తెలిసె రజస్సాంద్రభువుల 10

తనుల మార్గలంబునడ్డి యాకదన భూమిఁ
గడు విజృంభించిన రజోంధకారములకు
శస్త్రములతెగు నశ్వ గజప్రవీర
శోణిత ప్రవాహము బాలసూర్యుఁడయ్యె. 11

రక్తశతిచేత తెగిన మూలంబు దగ్గి
రక్త తతిపైని గాలిచేఁ బ్రహతమగుచు
బొగ్గులై మిగులు నగ్నికి ముందుగాన
వెడలు ధూమంబు పోలికఁ గడువెలింగె. 12

అస్త్రహతి మూర్ఛలు రథికు లవలలేచి
చూచి గుఱ్ఱాల మరలించు సూతుఁదిట్టి
తమ్ముఁగొట్టిన వారిని తద్ధ్వజాలఁ
బట్టిగుర్తించి యల్కతోఁ గొట్టిరపుడు 13

శర కుశలత కలుగు ధనుర్ధరులు శరము
అరుల శరములచే మార్గమధ్యమునఁదెగియు
ప్రకట లోహపూర్వాపు నగ భాగశిఖలఁ
దమకుఁగల వేగమున లక్ష్యతతినె పొందు 14

వాడి చక్రాయుధాల మావటుల తలలు
గజరణంబులఁ దెగియుడేగలన బాల
నూదికొసలఁ దగులుకొనుజుట్టు కలిగి
చాల సేపటికిని రణస్థలిని బడియె. 15

ప్రథమమునఁ గొట్టు గుజ్జపు రౌతు తిరిగి
తన్నుఁగొట్టలేకళ్ళెంపు స్కంధమున నున్న
వైరిభటు మదికొట్టగ వాఁడు మరల
బ్రతికి హాయిగ సౌఖ్యంబుల బడయఁ గలిగె 16

బాణములఁ దెగు తల లనుఫలము లమరి
పడు శిరస్త్రాలనెడి పానపాత్రలొప్పి
రక్తమను మద్యపుఁబెను కాల్వలు స్రవింపఁ
గ్రాలె రణభూమి యముపాన శాలవోలె 17

ఒకఁడు తనతలన్ రిపుఖడ్గమూడగొట్ట
మరుక్షణమె దేవతయయి విమాన మెక్కి
వడమపై పచ్చరలు కౌఁగిలించు కొనఁగ
నాజిలోఁదన మొండెమల్లాడఁగనియె. 18

ఒకరొకరి సూతులంజంప నొక్కరొకరె
వారె సూతులై రథికులై పరఁగి రపుడు
గుఱ్ఱములఁ జంప గదలతోఁ గొట్టుకొనిరి
కత్తి విఱుగ బాహాబాహి మొత్తుకొనిరి 19

ఒకరొకరిఁ జంపుకొని వచ్చి యొక్కరొక్కరె
దేవతా భావమొందియ దివ్యభువుల
నొక్క యప్సరసనె కోరి యొక్కరొకరు
వాదములఁ గొట్టుకొనసాగి పడుదురపుడు 20

గొప్ప వ్యూహములవి వరస్పరము రెండు
నియమమే లేకయ జయాపజయము లొందె

వెనుక ముందులఁ బవనంబు వీవ పరుస
నబ్ధి వీచులాటుకు పోటును నందునట్లు 21

అసురులన్ సైన్యము విజిగి నప్పటికిని
గొప్ప యోజస్వియుఁ గుమారుఁ డప్పు డసుర
సేనలను జొచ్చెఁ బొగగాలిచేత మరలు
నగ్నియో గడ్డి యెటనుండునటకె యేగు॥ 22

రథికుఁడై యమ్ము పొది తనుత్రాణమున్న
తారకుం డొక్కరుండు మత్తుఁడై దాకె సురల
ప్రళయకాలాన నుప్పొంగు వార్ధిజలము
లా మహా వరాహమువోలె నడ్డగించె॥ 23

తారకాసురవధ—కుమారస్వామి జయము

వ॥ ఇట్లు ఘోర యుద్ధము జరుగుచుండ దేవవైరియగు తారకుండు వికటాట్టహాసంబు చేసి దేవేంద్ర ప్రముఖామరుల మీద విజిగిపడి వారందఱపై బీభత్సముగా రాళ్లచే భూధరమట్లు శరవర్షము కురిపింప అంతభీతిల్లి దేవతలు స్మరారి కుమారుండగు కుమారుంజేరఁ గుమారుండు లీలగా నవ్వి యడలకుఁడని వాయవ్యాస్త్రంబు వేయ, తారకుండు నాగాస్త్రమేసె అంత నాగంబులు భూనభంబుల వ్యాపించి చుట్టుకొన వెంటనే కుమారుండు గారుడాస్త్రమును ప్రయోగించ నాగములెక్కడివక్కడ మాయమయ్యె, అంత తారకుఁడాగ్నేయాస్త్రమువేసి ప్రచండ ప్రళయకాలంబట్లుచేసి వేయఁగాంచి కుమారుండు వార్షుకాస్త్రమునువేసెనంత నామంటలన్నియుఁ జల్లఁబడిపోయె, అవల తారక కుమారు లొండొరుల నధిక్షేపించుకొనుచుఁ గొంతవడి భీకర సమర నైపుణ్యంబు చూపిరి. అపుడు దైత్యుండు తారకుండు "ఇదిగో నీవింక నుండవు ఇపుడు నీవో నేనో లేకపోవలె. ఇంక ప్రపంచము అకుమారమో అతారకమో యగుఁగాక" యనుచు కుమారుమీఁద విజృంభించి పడఁగ నింక నాలసించుట మంచిదికాదని కుమారుండు యుగాంత కాలాగ్నినింబోలు మహాశక్తిని ఆ మహాసురుండగు తారకుని హృదయంబుపైని ప్రయోగించి చిరకాలంబునుండి బాధలుపెట్టు తారకుని దుష్టకార్యంబులనుండి విముక్తిని

గలిగింప నచిరకాలంబులో దేవతలు ఆనంద కందళితాంతరంగులుకాఁగా నా తారకుడు శాశ్వతముగ యోగనిద్రంబోలిన నిద్రనుబొంది భూమాత యొడి నాశ్రయించునట్లు గావించెను.

అంత సురదుంధుభులు మ్రోగె, నమరతరులు
అలరులనుగుర్సె నప్సర లాడిపాడి
రమరగణ జయోదాహరణములు వెలసె
మీఱి గంధర్వగేయాలు మారుమ్రోగె. 24

పార్వతీ పరమేశ్వరుల్ స్వాత్మజాతు
దేహమును నిమిరిరి; బ్రహ్మ దీవనలిడె;
విష్ణువు నభినందించె; దేవేంద్రుఁడెరగె
చేరిసురలు జై జై ధ్వనుల్ చేసిరెలమి. 25

రణరంగంబులఁ బండితుండగు కుమారస్వామి యా రాక్షస
వ్రణమున్ మాన్పఁగ దేవతాధిపతియున్ స్వర్గాధిపత్యంబు స
ద్గణ మాన్యంబుగ స్వీకరించి, శుభమూర్ధస్థ రత్నావళీ
ఘృణి నీరాజనముల్ వెలుంగఁ బరిపాలించెన్ దివిన్ గ్రమ్మఱన్. 26

ఇది

కాళిదాస మహాకవి రచితమై
వెంకమాంబా నారాయణశాస్త్రుల తనయుండగు
చర్ల గణపతిశాస్త్రిచే ననువదింపఁబడిన
కుమార (సంభవ) విజయము
అనెడి మహాకావ్యమున
తొమ్మిదవ సర్గము
సర్వము సమాప్తము
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

——:o:——